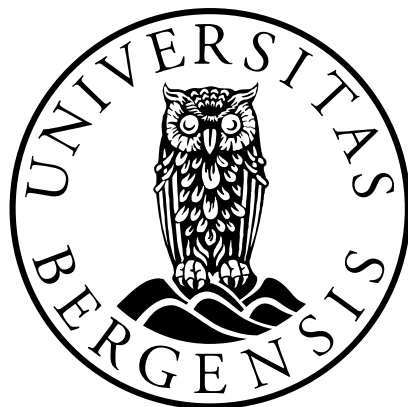

Rettens adgang til å gjøre seg kjent med
sakens dokumenter etter
straffeprosessloven § 274 a)

Kandidatnummer:

31

Antall ord: 14969

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

11.12.2023

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
1.1	Oppgavens bakgrunn og problemstilling	3
1.2	Rettskildebildet og metodiske spørsmål.....	4
1.3	Presiseringer og den videre fremstillingen.....	5
2	Rettslige utgangspunkt for rettens adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter	6
2.1	Introduksjon	6
2.2	Grunnleggende krav til rettergangen.....	6
2.2.1	Introduksjon	6
2.2.2	Kravet om en rettferdig og forsvarlig rettergang	7
2.2.3	Kontradiksjon	7
2.2.4	Bevisumiddelbarhet- og muntlighetsprinsippet	8
2.2.5	Retten til en upartisk dommer	9
2.2.6	Hensynet til en effektiv saksbehandling.....	10
2.3	Straffeprosesslovens utgangspunkt	10
2.3.1	Bakgrunn for nye regler om dokumentadgang.....	10
2.3.2	Straffeprosesslovens regler om dokumentadgang.....	11
2.4	Nærmere om vilkårene til strpl. § 274 a)	14
2.4.1	Når foreligger et «behov»?.....	14
2.4.2	Hvem er «retten»?	15
2.4.3	Hva inngår i «sakens dokumenter»?	16
2.4.4	Praktisk fremgangsmåte ved innhenting	18
3	Retten adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått under hovedforhandling	20
3.1	Tidligere rettstilstand.....	20
3.2	Retten adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått etter strpl. § 274 a).....	21
4	Retten adgang til politiforklaringer	25
4.1	Bakgrunn for problemstilling	25
4.2	Tidligere rettstilstand.....	26
4.3	Retten adgang til politiforklaringer før opplesningsspørsmålet er vurdert.....	28
4.3.1	Introduksjon	28
4.3.2	Hovedforhandlingsdommer.....	29
4.3.3	Saksforberedende dommer.....	32

4.4	Rettens adgang til politiforklaringer etter opplesningsspørsmålet er vurdert	34
4.5	Sammenfatning.....	35
5	Rettens adgang til dokumenter som er gjenstand for bevisforbud	37
5.1	Bakgrunn for problemstilling	37
5.2	Kan retten gjøre seg kjent med beviset før det tas stilling til spørsmålet om bevisforbud?.....	37
5.2.1	Hovedforhandlingsdommer.....	37
5.2.2	Saksforberedende dommer	39
5.3	Konsekvenser der retten har fått innsyn i bevis som er underlagt bevisforbud	40
5.3.1	Foreligger det en saksbehandlingsfeil?	40
5.3.2	Er dommeren inhabil?	41
5.3.3	Får saksbehandlingsfeil eller inhabilitet virkning?	43
5.4	Sammenfatning.....	44
6	Kan fagdommer få en mer inngående innsyns adgang enn meddommer?.....	45
7	Avsluttende bemerkninger	48
7.1	Sammenfatning.....	48
7.2	Rettspolitiske betraktninger.....	49
	Litteraturliste.....	52
	Lover og konvensjoner.....	52
	Forarbeider	53
	Retningslinjer	53
	Høyesterettspraksis.....	54
	Praksis fra underinstanser.....	55
	Avgjørelser fra EMD.....	55
	Juridisk teori.....	56
	Fagbøker.....	56
	Elektroniske medier.....	58

1 Innledning

1.1 Oppgavens bakgrunn og problemstilling

1. juli 2022 trådte lov nr. 122/2021 i kraft.¹ Som en del av lovendringen ble straffeprosessloven § 274 a) innført.² Bestemmelsen lyder:

«Retten kan gjøre seg kjent med sakens dokumenter når den finner behov for det av hensyn til saksforberedelsen eller den videre behandlingen av saken.»

Lovendringen har møtt mye kritikk, både i høringsrundene og etter at bestemmelsen ble vedtatt. Etter at bestemmelsen ble gjeldende rett ved lovendringen, har flere forsvarere gått ut i media og omtalt retten som sterkt problematisk.³ Debatten har imidlertid kun holdt seg på overflaten, og lovendringens kontrovers og nylige innføring aktualiserer et behov for en nærmere analyse.

Tema for denne avhandlingen er rettens adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter i straffesaker etter strpl. § 274 a). Problemstillingen reiser særlig spørsmål om hvordan bestemmelsen skal tolkes, hvor adgangens grenser går og når en slik adgang er aktuell etter straffeprosesslovens system.

For å fastsette strpl. § 274 a) sine grenser, skal jeg analysere om retten har adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått under hovedforhandling. Parts- og vitneforklaringer for politiet og bevis som er underlagt eller underlegges bevisforbud, står også i en særstilling. Her blir spørsmålet om bestemmelsen må tolkes innskrenkende i relasjon til slike dokumenter eller bevis. Det er dessuten et spørsmål om fagdommer har en videre adgang til sakens dokumenter enn meddommere.

¹ Lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring – lov nr. 122/2021).

² Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl.).

³ Heiberg sine uttalelser i Svendsen (2023), De Vibe (2022) og Staff sine uttalelser i Schimdt (2022).

1.2 Rettskildebildet og metodiske spørsmål

For å analysere rettens adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, skal jeg foreta en rettsdogmatisk analyse. Ettersom loven trådte i kraft 1. juli 2022, finnes det lite avklarende rettskilder om loven. Store deler av analysen vil nødvendigvis basere seg på ordlyden og forarbeidene til § 274 a).

Sentralt for oppgaven står lovens forarbeid, Prop. 146 L (2020-2021). Utvalget delte seg i et flertall og et mindretall om hvordan § 274 a) skulle utformes. Uttalelsene i proposisjonen er derfor grundige og nyanserte, og gir anvisning på problemstillinger som kan oppstå når bestemmelsen anvendes.⁴

Det er så langt ikke avsagt Høyesterettspraksis som anvender strpl. § 274 a) eller avklarer hvordan bestemmelsen skal forstås. I skrivende stund eksisterer det likevel fire relevante avgjørelser fra lagmannsrettene.⁵ Lagmannsrettspraksis har begrenset rettskildemessig vekt.⁶ Avgjørelsene er likevel et viktig tolkningsbidrag som kan ha argumentasjonsverdi, og blir benyttet der de bidrar til nærmere avklaring eller illustrering av bestemmelsens anvendelsesområde.

Retten til en rettferdig rettergang er positivrettslig forankret i Grunnloven og EMK, jf. Grl. § 96 og EMK art. 6 nr. 1 og nr. 3.⁷ Rettighetene som kan utledes fra bestemmelsene har forrang etter menneskerettsloven § 2 og straffeprosessloven § 4.⁸ Disse er derfor særlig aktuelle å anvende når en straffeprosessuell regel skal klarlegges. Forholdet mellom EMK og Grunnloven blir ikke behandlet, da innholdet i de parallelle bestemmelsene som tas opp i oppgaven regulerer det samme. Det har også blitt søkt etter praksis fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), uten at det er funnet noe som avklarer spørsmålene som oppgaven reiser.

Grunnet manglende avklarende kilder, har jeg sendt spørsmål til samtlige tingretter om hvordan den enkelte domstol praktiserer dokumentadgang. Tilbakemeldingene har vært

⁴ Se Høgberg og Sunde (2019) s. 85.

⁵ LB-2022-16537, LB-2022-123014, LB-2022-16637, LG-2022-103646.

⁶ Bl.a. Høgberg og Sunde (2019) s. 94

⁷ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.) og Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK).

⁸ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

varierte, der jeg av noen har fått nyttige innspill, men stort sett manglende eller ufullstendige svar. På grunn av masteroppgavens snevre tidsrammer, har det ikke vært anledning til å følge opp manglende tilbakemeldinger. Av denne grunn vil hva slags praksis som er i tråd med bestemmelsens ordlyd, forarbeider og hensyn bli omtalt på overordnet plan og analyseres ved bruk av juridisk metode.

1.3 Presiseringer og den videre fremstillingen

Straffeprosessloven §§ 274 a) og 295 gjelder for saksforberedelse og hovedforhandlingen for tingretten og lagmannsrettene.⁹ Det presiseres i den forbindelse at oppgaven tar utgangspunkt i saksbehandlingen for tingrettene og lagmannsrettene, og avgrenser mot behandling av anker til Høyesterett.

Problemstillingene som blir tatt opp i avhandlingens kapittel 3, 4, 5 og 6 er valgt ut basert på uenighetene som forelå da loven ble foreslått, tilfeller der bruk av adgangen vil yte motstand mot andre bestemmelser i straffeprosessloven, eller grunnleggende krav til rettergangen som kan sette begrensninger for adgangen. Selv om det hadde vært interessant å ta for seg flere typetilfeller, er dette unnlatt av hensyn til oppgavens rammer.

I den videre fremstillingen vil jeg i kapittel 2 gå inn på de rettslige utgangspunktene for rettens adgang til sakens dokumenter. I kapittel 3 skal jeg analysere om retten etter § 274 a) kan få adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått under hovedforhandling. I kapittel 4 analyseres det hvorvidt bestemmelsen må tolkes innskrenkende til å ikke gjelde politiforklaringer. Det samme gjøres i kapittel 5 med bevis som er eller kan underlegges bevisforbud. I kapittel 6 tas det opp om fagdommer kan få en videre adgang enn meddommere i saken. Avslutningsvis skal oppgavens innhold sammenfattes, før det knyttes noen rettspolitiske betraktninger til de funnene som er gjort.

⁹ Se strpl. § 327 og kapittel 23 for øvrig, som slår fast at dette også er gjeldende for lagmannsrettene.

2 Rettslige utgangspunkt for rettens adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter

2.1 Introduksjon

Før jeg skal analysere ulike problemstillinger som kan oppstå ved rettens adgang til sakens dokumenter, skal det redegjøres for de rettslige utgangspunktene som ligger til grunn for rettens dokumentadgang. Først skal grunnleggende krav til straffeprosessen som aktualiseres ved rettens adgang til sakens dokumenter bli gjennomgått, før bakgrunn for lovendringen kort redegjøres for. Deretter vil jeg plassere strpl. § 274 a) i et rettslig landskap og analysere vilkårene i bestemmelsen.

2.2 Grunnleggende krav til rettergangen

2.2.1 Introduksjon

I den videre fremstillingen skal det analyseres hvordan § 274 a) skal tolkes i lys av ulike problemstillinger. De grunnleggende krav og prinsipper til rettergangen har stor betydning for en slik analyse grunnet mangel på andre avklarende kilder. Dette kapittelet inneholder derfor en oversikt over krav og prinsipper som er sentrale for den videre analysen.

Begrepet prinsipp blir i denne oppgaven brukt om hovedregler eller utgangspunkter i straffeprosessen som påvirker både lovgivningsspørsmål og løsning av konkrete rettsspørsmål.¹⁰ Prinsipper kan også omtales som midler for å nå rettergangens overordnede målsettinger. Disse er å sørge for et riktig resultat, slik at uskyldige ikke blir dømt og at skyldige blir straffet, samt at etterforskning gjennomføres hurtig, effektivt og på en tillitsfull måte som respekterer samfunnets ideelle idealer.¹¹

¹⁰ Kjelby (2015) s. 83.

¹¹ Øyen (2022) s. 29, Andenæs/Myhrer (2009) s. 1-3.

2.2.2 Kravet om en rettferdig og forsvarlig rettergang

I norsk prosessrett eksisterer det et overordnet krav om at saksbehandlingen skal være rettferdig og forsvarlig. Dette fremgår eksplisitt av Grl. § 95 og EMK art. 6 nr.1, og gjelder i tilknytning til enhver avgjørelse som retten treffer i en straffesak.¹²

Kravet om rettferdig rettergang har et vidt virkeområde. Hva som nærmere ligger i kravet til en rettferdig rettergang er definert i omfattende praksis fra Høyesterett og EMD som presiserer minimumsrettigheter som kan utledes fra bestemmelsen.¹³

I tillegg gjelder et ulovfestet, allment krav om at saksbehandlingen skal være forsvarlig.¹⁴ Spørsmålet om en rettergang har vært rettferdig og forsvarlig beror på en samlet vurdering av de konkrete forholdene i saken, der vurderingstemaet er om prosessen i sin helhet kan anses som rettferdig for straffesakens parter, herunder som oftest siktede eller tiltalte.¹⁵

2.2.3 Kontradiksjon

Kontradiksjon for tiltalte i saksbehandlingen er et grunnleggende prinsipp og anses å være av fundamental betydning for å oppnå en forsvarlig og rettferdig saksbehandling. Et krav til effektiv kontradiksjon i straffeprosessen innebærer at sakens parter skal få belyse sin side av saken gjennom fri bevisføring, samt informasjon om og imøtegåelse av motpartens fremstilling av saken. En kontradiktorisk prosess er en essensiell del av EMK art. 6 nr. 1 om retten til en «fair [...] hearing» og Grl. § 95 annet ledd om retten til en rettferdig rettergang. Brudd på dette kravet vil lett føre til opphevelse av en dom.¹⁶

Retten til imøtegåelse er først og fremst viktig for sakens opplysning ved at retten skal komme frem til riktig resultat.¹⁷ Tanken er at det er de som står saken nærmest som har mest og riktigst informasjon om hvordan bevis skal forstås, vitners troverdighet og sakens faktiske forhold. I tillegg er kontradiksjon essensielt for å sørge for en tillitsfull prosess.¹⁸

¹² Øyen (2022) s. 255.

¹³ Rt. 2015 s. 619, avsnitt 12-13, HR-2016-379-A, avsnitt 30.

¹⁴ HR-2021-2058-A.

¹⁵ Se eksempelvis HR-2016-1459-A avsnitt 66, og *Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia* [GC], no. 26766/05 og 222228/06 avsnitt 118.

¹⁶ Se bl.a. Rt. 2015 s. 907 avsnitt 44 og HR-2018-1447-U avsnitt 10 og 11.

¹⁷ NOU 2003: 15 s. 74.

¹⁸ Matningsdal (2013) s. 5.

I relasjon til rettens dokumentadgang står kontradiksjonshensynet særlig sentralt. Prinsippet kan komme på spissen under saksforberedelsen, eller ved tilgang på udokumenterte opplysninger under domsavsigelsen. Om hvordan hensynet til kontradiksjon eventuelt yter motstand mot strpl. § 274 a), omtales nærmere i de etterfølgende kapitlene.

2.2.4 Bevisumiddelbarhet- og muntlighetsprinsippet

Umiddelbar bevisføring og muntlig saksbehandling er hovedregelen for straffesaksbehandlingen i tingrettene og lagmannsrettene.¹⁹ Prinsippene er godt forankret i norsk straffeprosess, og styrer hvordan en hovedforhandling foregår.

Bevisumiddelbarhetsprinsippet går ut på at informasjonskilden som benyttes som i bevis føres direkte for den dømmende rett, og presenteres i sin mest umiddelbare form.²⁰ Dette innebærer eksempelvis at vitner skal møte under hovedforhandling, at gjenstander skal bringes for retten, eller at retten skal befare et åsted. Formålet er at retten får et bedre grunnlag for å vurdere påliteligheten av beviset som blir fremmet, og fremmer målsettingen om en materielt riktig avgjørelse.²¹

Muntlighetsprinsippet innebærer at rettens avgjørelse bygger på det som er gjennomgått muntlig under hovedforhandling, ved at bevismaterialet skal presenteres muntlig for retten og at forhandlinger for retten foregår muntlig, jf. strpl. § 278 første punktum.²² De to prinsippene sees ofte derfor i sammenheng, da det i de fleste tilfeller vil være vanskelig å ivareta en umiddelbar bevisførsel hvis den ikke er muntlig.

I forbindelse med rettens adgang til sakens dokumenter, er det tatt til orde for at muntlighets- og bevisumiddelbarhetsprinsippet er under press.²³ Dersom saksdokumentene sendes til retten før hovedforhandling, kan retten gjøre seg kjent med den informasjonen som vanligvis ikke gjennomgås muntlig før hovedforhandling. Selv om dette blir gjort under hovedforhandling, hevder kritikere at dommeren allerede vil ha kunnet tilegne seg informasjon og med dette fått en forhåndsoppfatning av saken ut ifra en skriftlig og middelbar bevisføring. Det er også hevdet at en etterfølgende adgang til dokumentene kan gi retten tilgang på mer enn det som er

¹⁹ NOU 2016: 24 s. 137.

²⁰ Øyen (2022) s. 309.

²¹ NOU 2016: 24 s. 137-138.

²² Kjølby (2015) s. 100 med videre henvisninger.

²³ De Vibe (2022) og Staff sine uttalelser i Schimdt (2022).

gjennomgått muntlig under saken.²⁴ Muntlighets- og bevisumiddelbarhetsprinsippet vil derfor være et viktig tolkningsbidrag når grensene av strpl. § 274 a) skal analyseres.

2.2.5 Retten til en upartisk dommer

Grunnloven § 95 første ledd første punktum og EMK art. 6 nr.1 fastslår at enhver har rett til å få avgjort sin sak av en «uavhengig og upartisk» domstol.²⁵

Hvorvidt en dommer er upartisk, vurderes ut ifra inhabilitetsreglene i domstollovens sjette kapittel.²⁶ I tillegg til en rekke automatiske inhabilitetsgrunner,²⁷ slår dl. § 108 at en dommer er inhabil når «andre særegne omstendigheter» foreligger. Vurderingen om en dommer har vært inhabil beror på en subjektiv og objektiv test.²⁸

Har en dommer hatt tidligere befatning med saken, er hovedregelen at dommeren ikke kjennes inhabil.²⁹ En generell kjennskap til sakens dokumenter før hovedforhandling fører dermed ikke til inhabilitet. I Rt. 2007 s. 1435 ble det imidlertid anført at det forelå habilitetsproblemer ved avgjørelsen av skyldspørsmålet fordi fagdommerne hadde fått kjennskap til utskrifter ved spørsmål om innsyn i kommunikasjonskontrolldokumenter. Høyesterett konkluderte med at det ikke forelå inhabilitet ettersom det ikke var tilgang til opplysninger av betydning for straffespørsmålet. Selv inhabilitet ikke ble påvist, illustrerer avgjørelsen at befatning med dokumenter som ikke føres eller vektlegges, reiser et spørsmål om inhabilitet. Dette støttes av Anders Bøhn sin uttalelse om at:

«Hvis en dommer som forbereder en sak, tar standpunkt til spørsmål om dokumentframleggelse, og så deltar i pådømmelsen, vil det nok lett kunne bli inhabilitet på grunn av den kunnskapen dommeren har fra de dokumentene som er avslått lagt fram.»³⁰

Retten til en upartisk og habil dommer kan dermed bidra som en skranke i analysen om rettens adgang til saksdokumentene.

²⁴ Staff sine uttalelser i Schimdt (2022).

²⁵ Aarli (2021) s. 206 og Øyen (2022) s. 140.

²⁶ Lov 13. august 1915 nr. 5 (domstolloven – dl.) kapittel 6.

²⁷ Domstolloven §§ 106, 107 og 109.

²⁸ Rt. 2010 s. 759 avsnitt 13.

²⁹ Ibid. avsnitt 14.

³⁰ Bøhn, Lovkommentar, note 4 til domstolloven § 108, Juridika.no (lest 20. september 2023).

2.2.6 Hensynet til en effektiv saksbehandling

Hensynet til en effektiv og økonomisk forsvarlig saksbehandling er videre essensielt i straffeprosessen. Det følger uttrykkelig av EMK art. 6 nr. 1 at straffesaker skal avgjøres «innen rimelig tid», i tillegg til at hensynet er forankret gjennom flere bestemmelser i straffeprosessloven.

At en straffeforfølgning skjer så fort som mulig er viktig for mistenkte, fornærmede og samfunnet for øvrig. I lys av målsettingen om en materielt riktig avgjørelse er det viktig at avhør skjer når hendelsen er friskt i minne eller et åsted er intakt. Det er også sentralt at en mistenkt ikke må gå unødvendig lenge i påvente av at saken behandles, da det som regel vil oppleves svært belastende å være i uvisshet om hvilken betydning saken vil ha for vedkommende sitt videre liv.³¹ Et annet viktig poeng er at dersom det kan sås tvil om riktigheten av en dom, kan dommen måtte gå gjennom flere ankeinstanser og eventuelt måtte tas opp til ny behandling.

Å fremme en konsentrert og effektiv saksbehandling var bakgrunnen for lovendringen i 2022.³² Hensynet til en effektiv saksbehandling er derfor en ekstra viktig skranke og tolkningsfaktor i oppgaven, fordi prinsippet både har overordnet verdi samt er et styrende formål bak lovendringen.

2.3 Straffeprosesslovens utgangspunkt

2.3.1 Bakgrunn for nye regler om dokumentadgang

Det har i en årrekke blitt fremhevet at det er behov for en ny og revidert straffeprosesslov.³³ Behovet ble begrunnet i et kriminalitetsbilde i sterk endring, herunder «økt profesjonalisering, organisering og internasjonalisering, i tillegg til økt bruk av avansert teknologi, økt brutalitet og økt sammenblanding av illegal og legal virksomhet».³⁴ Et av verktøyene for å løse

³¹ Fredriksen (2009) s. 22.

³² Prop. 146 L (2020-2021) s. 8.

³³ Se Stridbeck og Schea (2013) s. 442-443.

³⁴ NOU 2016: 24 s. 93.

utfordringene var å innføre regler om god saksforberedelse og mer aktiv dommerstyring, og på denne måten gjøre rettergangen i straffesaker mer effektiv.³⁵

I november 2016 ble NOU 2016:24 «ny straffeprosesslov» fremsatt. Planen ble likevel endret og en total revisjon av loven ble satt på vent, blant annet grunnet usikkerhet knyttet til hvilke muligheter de gjeldende IKT-systemene hadde til å ta imot endringene.³⁶ Departementet ville istedenfor gjennomføre delreformer av den eksisterende loven fra 1981.³⁷ Med denne bakgrunn ble Prop. 146 L (2020-2021) fremsatt for å oppnå en mer effektiv og rettssikker straffesaksbehandling ved å legge til rette for en «kulturendring hvor god saksforberedelse og aktiv dommerstyring tillegges større betydning ved behandlingen av straffesaker».³⁸ Proposisjonen tok sikte på å videreføre og endre deler av forslaget slik det ble fremsatt i NOU 2016: 24, herunder forslagene om dokumentadgang.³⁹

2.3.2 Straffeprosesslovens regler om dokumentadgang

For at retten skal kunne drive med aktiv saksstyring av saksforberedelsen og gjennomføringen av hovedforhandlingen, må den ha tilstrekkelig kunnskap om saken.⁴⁰

Når påtalemyndigheten har besluttet å reise tiltale, plikter de etter strpl. § 262 å sende retten tiltalebeslutningen, bevisoppgave med de bevis som ønskes ført og bevisenes relevans, samt opplysninger av betydning for prosessuelle avgjørelser som eksempelvis sammensetning av retten, behovet for tolk eller sakkyndig, oppnevning av forsvarer eller beramning av hovedforhandlingen.⁴¹ Dersom «hensynet til forsvarlig og konsentrert behandling tilsier det» kan påtalemyndigheten også oversende en skriftlig redegjørelse for saken eller for særlige spørsmål som saken reiser.⁴² Forsvarer plikter i tråd med strpl. § 265 normalt å sende inn et tilsvar som skal inneholde bevisoppgave og opplysninger de mener er sentrale for saken og

³⁵ Øyen (2022) s. 93.

³⁶ Justisdepartementets uttalelser i Kolsrud (2020).

³⁷ Øyen (2022) s. 62.

³⁸ Prop. 146 L (2020-2021) s. 2.

³⁹ Ibid. s. 9.

⁴⁰ Ibid. s. 25.

⁴¹ Se strpl. § 262 a, b, d-h.

⁴² Strpl. § 262 annet ledd.

prosessuelle spørsmål.⁴³ I tillegg kan retten oppfordre forsvareren til å inngi et utvidet tilsvaer som presiserer hvilke deler av sakens faktiske og rettslige sider som er omtvistet.⁴⁴

Påtalemyndigheten plikter dessuten å oversende et utdrag av skriftlige bevis som skal føres under hovedforhandling i medhold av § 203, jf. strpl. § 262 første ledd første punktum bokstav c). Har forsvarer tilleggsbevis, skal disse også gis til retten sammen med tilsvaret etter § 265 tredje ledd. Det er kun de dokumentbevis som «skal føres» etter strpl. første ledd første punktum bokstav c) som partene må sende inn. Dette gjelder kun de bevis parten «antar vil bli påberopt under hovedforhandlingen».⁴⁵ Lovens henvisning til § 302 slår videre fast at det kun er de dokumenter som prosessuelt regnes som dokumentbevis som vedlegges. Politiforklaringer, dialogutskifter eller lyd- og videopptak skal eksempelvis ikke vedlegges etter § 262 første ledd første punktum bokstav c).

Samlingen av dokumentbevisene påtalemyndigheten og forsvarer oversender etter § 262 første ledd første punktum bokstav c), omtales som et dokumentutdrag. Dette kan også omtales som et faktisk utdrag.⁴⁶ Til forskjell er juridiske utdrag, som inneholder rettskildene som blir benyttet under rettssaken eller forklaringsutdrag, som er en sammensetning av nedskrevne forklaringer og tilrettelagte avhør.⁴⁷

Ønsker retten ytterligere kunnskap om saken kan de be om en skriftlig redegjørelse etter § 274 b) og/eller be om oversending av sakens dokumenter etter § 274 a). Straffeprosessloven § 274 a) lyder:

«Retten kan gjøre seg kjent med sakens dokumenter når den finner behov for det av hensyn til saksforberedelsen eller den videre behandlingen av saken».

Bestemmelsen er en endring av tidligere straffeprosessloven § 262 første ledd fjerde punktum som ga retten adgang til å be om utlån av sakens dokumenter dersom rettens leder fant behov for det.⁴⁸ Utlån av sakens dokumenter kunne før lovendring skje «unntaksvis» under

⁴³ Se strpl. § 265 om at retten «kan bestemme at tilsvaer kan unnlates».

⁴⁴ Strpl. § 265 fjerde ledd.

⁴⁵ Prop. 146 L (2020-2021) s. 174.

⁴⁶ Gisle (2022), «utdrag – jus».

⁴⁷ Se nærmere om dette i kapittel 3.

⁴⁸ Straffeprosessloven, historisk versjon fra 13.09.2013.

saksforberedelsen.⁴⁹ Straffeprosessloven § 274 a) skulle i stor grad videreføre bestemmelsen, men også utvide adgangen.⁵⁰

At retten kan «gjøre seg kjent» med sakens dokumenter etter strpl. § 274 a) peker på at den kan få tilgang på opplysningene som foreligger i straffesaken. Ordlyden tilsier videre at dommerne ikke bare har tilgang på dokumentene, men kan lese og tilegne seg den informasjonen som står i det aktuelle dokumentet.

Mistenkte eller siktedes rett til å gjøre seg kjent med dokumentene etter strpl. § 242 første og sjette ledd, omtales gjerne en innsynsrett. Begrepet «innsynsrett» blir også brukt om dommerens adgang til sakens dokumenter etter § 274 a).⁵¹ I den videre fremstillingen vil innsynsrett og rettens adgang eller tilgang til sakens dokumenter brukes om hverandre.

Det er viktig å poengtere at adgangen etter strpl. § 274 a) kun er en rett dommerne har, og at lovendringen ikke innebærer en plikt for retten til å gjennomgå sakens dokumenter, jf. formuleringen «kan». En slik tolkning støttes av forarbeidene, som presiserer at «det er opp til rettens skjønn i hvilken utstrekning adgangen skal benyttes».⁵²

Til forskjell fra tidligere rettstilstand der det kun unntaksvis var adgang til innsyn i dokumentene under saksforberedelsen, slår formuleringen «den videre behandlingen av saken» fast at innsynsretten gjelder under hele saksbehandlingen. Retten har dermed en prinsipiell adgang til å gjøre seg kjent med dokumentene på alle stadiene av straffesaken, herunder saksforberedelsen, hovedforhandling, ved domskonferansen og domsskrivingen.⁵³ For ordens skyld slår strpl. § 295 fast at «[r]egelen i § 274 a) gjelder tilsvarende under hovedforhandlingen». Forarbeidene uttrykker at behovet for presiseringen kommer av at § 274 a) sin plassering i kapittelet om «saksforberedelsen» ellers kunne skapt tvil.⁵⁴ Bestemmelsen hjemler også at dokumentbevis og andre opplysninger som er inngitt etter eksempelvis §§ 262, 265 og 274 b) er tilgjengelige for retten i den videre saksbehandlingen og ikke kun under saksforberedelsen.

⁴⁹ NUT 1969: 3 s. 293, og Prop. 146 L (2020-2021) s. 28

⁵⁰ Prop. 146 L (2020-2021) s. 35

⁵¹ Øyen (2021) s. 560

⁵² Prop. 146 L (2020-2021) s. 180

⁵³ Keiserud mfl. (2023), Lovkommentar, note 2 til strpl. § 295, Juridika.no (lest 7. oktober 2023)

⁵⁴ Prop. 146 L (2020-2021) s. 184

2.4 Nærmere om vilkårene til strpl. § 274 a)

2.4.1 Når foreligger et «behov»?

Retten kan få innsyn i sakens dokumenter dersom den finner «behov» for det av hensyn til «saksforberedelsen eller den videre behandlingen av saken». Formuleringen reiser spørsmålet om hva som skal til for at retten kan få en slik adgang.

Ordlyden «behov» henviser til at innsyn er noe dommeren må ha bruk for. Etter formuleringen er det ikke påkrevd at innsyn er nødvendig, men uttrykket innebærer likevel at kjennskap til dokumentene må være fordelaktig og kunne begrunnes i noe mer enn at dommeren har et ønske om innsyn. Det må etter ordlyden derfor foreligge konkrete forhold som gjør at innsyn er egnet til å forenkle et behov ved saken. Bestemmelsen stenger følgelig for en rutinemessig oversending av dokumentene i enhver sak.⁵⁵

Det er retten selv som avgjør om det foreligger et «behov».⁵⁶ Spørsmålet er så hva som nærmere kan utgjøre et «behov» som begrunner innsynsrett.

Behovet må etter bestemmelsens ordlyd gjøre seg gjeldende i relasjon til «saksforberedelsen eller den videre behandling av saken». En naturlig språklig forståelse av bestemmelsen i sin helhet peker på at det må være forhold under de ulike stadiene i saksbehandlingen som aktualiserer et behov. Under hovedforhandling er dette som regel at dommeren må ta stilling til prosessuelle spørsmål som bruk av tvangsmidler, eller at dommeren må følge med på opplesning av et tilrettelagt avhør under hovedforhandling.⁵⁷

Forarbeidene uttaler at vurderingen skal foretas på bakgrunn av «[s]akens art og omfang samt de opplysninger partene har formidlet. Det styrende bør være de behov som gjør seg gjeldende i den enkelte sak.»⁵⁸ Det blir også påpekt at adgangen er mest aktuell i saker av en viss størrelse, og at et behov sjelden er til stede i enkle og oversiktlige saker.

Det skal altså foretas en konkret vurdering om det er behov for innsyn i den enkelte sak. Dette kan eksempelvis være økonomiske straffesaker med komplekst og innviklet faktum, saker

⁵⁵ Øyen (2021) s. 561.

⁵⁶ Jf. formuleringen «den finner behov for det» i strpl. § 274 a) og Prop. 146 L (2020-2021) s. 180.

⁵⁷ Keiserud mfl. (2023), Lovkommentar, note 3 til § 274 a), Juridika.no (lest 2.oktober 2023).

⁵⁸ Prop. 146 L (2020-2021) s. 180.

med mange tiltalte eller fornærmede, eller saker med vurderinger som krever sakkyndig kompetanse. Sett i sammenheng med lovendringens formål, tilsier retningslinjene som blir oppstilt i forarbeidene at rettens behov må tolkes i lys av hensynet til effektiv saksbehandling. Dette medfører også at retten kun skal få den enkelte dokumentasjon det er behov for, og ikke nødvendigvis alle etterforskningsdokumentene.⁵⁹ At adgang til dokumentene fører til en mer effektiv saksbehandling kan etter forarbeidene tolkes som en forutsetning for innsyn, ettersom det sjelden vil være aktuelt med tilgang i mindre eller ukompliserte saker.

Av relevant underrettspraksis der strpl. § 274 a eller § 295 er benyttet, har samtlige saker enten hatt omfattende bevisførsel, vært økonomiske straffesaker eller det har vist seg et uttrykkelig behov for innsyn gjennom flere fornærmede eller tiltalte.⁶⁰

Best illustrerende er LB-2022-123014, som omhandlet en omfattende økonomisk straffesak som skulle gå over ti uker, der forsvarer mente at fremlegging av revisorrapporter måtte sladdes eller avskjæres som bevis. Før det ble tatt stilling til tingrettens tilgang til rapportene, ble det vist til at fagkyndige dommere var ønsket fordi saken inneholdt «komplekse og sammensatte rettslige og faktiske spørsmål» om økonomiske forhold. I begrunnelsen for adgang til sakens dokumenter ble det vist til at det forelå et «reelt behov» for innsyn, uten å forklare nærmere hva som lå bak behovet. Lagmannsretten konkluderte med at dette var tilstrekkelig begrunnelse for innsyn, og uttalte i den forbindelse at «[e]n avgjørelse om tilgang til sakens dokumenter er en beslutning, som ikke trengs å begrunnes, jf. straffeprosessloven § 53 forutsetningsvis.»⁶¹

Sett i sammenheng med begrunnelsen for å sette retten med fagkyndige dommere, følger det implisitt at dette også var bakgrunnen for etterspørring av dokumentene. Selv om retten ikke uttrykkelig må begrunne beslutningen om innsyn etter strpl. § 53, jf. § 30 og LB-2022-123014, medfører ikke dette at retten kan gjøre seg kjent med sakens dokumenter uten grunn. Ordlyden i strpl. § 274 a) og forarbeidene oppstiller vilkår som begrenser dette.

2.4.2 Hvem er «retten»?

⁵⁹ Forutsatt at det ikke er «behov» for dem etter strpl. § 274 a).

⁶⁰ LB-2022-16637, LB-2022-124014, LB-2022-16537 og LG-2022-103646.

⁶¹ LB-2022-123014.

Siden det er «retten» som kan få innsyn i sakens dokumenter, oppstår spørsmålet om hvem «retten» er.

En ordlydstolkning tilsier at «retten» er domstolapparatet. Dette underbygges av en kontekstuell tolkning av strpl. § 274 a) og øvrige bestemmelser i straffeprosessloven. Under en hovedforhandling er dette dommerne som skal avgjøre saken, herunder en eller flere fagdommere, eventuelle sakkyndige dommere, og meddommere.⁶²

Hvem «retten» er, vil variere på ulike stadier av straffesaksbehandlingen. Under hovedforhandling for tingretten er retten etter strpl. § 276 som hovedregel en fagdommer og to meddommere, mens det under saksforberedelsen vises til «retten» som er en saksforberedende fagdommer.⁶³

Det følger av forarbeidene at «[d]et er i prinsippet den samlede rett som har tilgang til saksdokumentene som gjennomgås i medhold av bestemmelsen. Under saksforberedelsen er det imidlertid normalt kun saksforberedende dommer som har tilgang».⁶⁴ Videre påpekes det at hovedregelen er at også meddommere skal få tilgang til dokumentene dersom en prosessuell tvist skal avgjøres under hovedforhandling, men at det i stor grad er opp til rettens administrator i hvilken utstrekning det er behov for at alle dommerne skal gis en direkte tilgang til dokumentene.⁶⁵

Forarbeidene presiserer følgelig at det under saksforberedelsen kun er saksforberedende dommer som har innsyn, og at meddommerne kan få adgang ved hovedforhandling dersom det er behov for dette.

2.4.3 Hva inngår i «sakens dokumenter»?

Etter ordlyden i strpl. § 274 a) kan retten få innsyn i «sakens dokumenter». En alminnelig språklig forståelse av formuleringen tilsier at det er nedskrevet informasjon som benyttes i den aktuelle straffesaken som er gjenstand for innsyn.

⁶² Øyen (2022) s. 277.

⁶³ Straffeprosessloven § 21.

⁶⁴ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

⁶⁵ Ibid. s. 180.

Hverken forarbeidene, etterfølgende praksis eller teori knyttet til bestemmelsen gir nærmere anvisning på hva som ligger i «sakens dokumenter». For å klargjøre begrepet, sees det derfor hen til øvrige bestemmelser i straffeprosessloven som benytter samme formulering.⁶⁶

Hensynet til sammenhengen i rettssystemet medfører at begrepet skal ha samme innhold i de ulike bestemmelsene, og avklarende kilder knyttet til vilkåret har derfor overføringsverdi for tolkningen av strpl. § 274 a) og § 295.

Om dokument-begrepet vises det til Rt. 2011 s. 1177 avsnitt 33 som gjaldt forståelsen av § 264 første ledd første punktum:

«[F]ormuleringen omfatter dokumenter som er blitt til eller fremkommet under etterforskningen av den sak tiltalen gjelder, uavhengig av om de er påberopt som bevis av påtalemyndigheten eller om de inneholder opplysninger av betydning for avgjørelsen av saken. Det er videre ikke tvilsomt at elektronisk materiale må likestilles med tradisjonelle dokumenter, jf. Rt. 2006 s. 1193.»

Innholdet i begrepet må følgelig tolkes i vid forstand, og ta utgangspunkt i dokumentlisten som politiet fremsetter i forbindelse med saken. Dette gjelder alle skriftlige dokumenter som fremstillinger av avhør eller prosesskriv, samt kart, fotografier, skisser, lydopptak, film og andre realbevis. Rent praktisk er det gjerne andre dokumenter enn dokumentbevisene det refereres til etter § 274 a) og § 295.⁶⁷ Likevel slår § 274 a) og § 295 fast at også dokumentene som oversendes etter § 262 bokstav c) er tilgjengelig for retten også etter saksforberedelsen.

At dokumentene må være knyttet til «saken» vil videre si at det kun er de dokumentene som knytter seg til det straffbare forhold som gjelder i mistenkte eller tiltaltes straffesaksak som inngår i formuleringen.⁶⁸

Som utgangspunkt skal «sakens dokumenter» tolkes som politiets samlede etterforskningsmateriale. Det er følgelig dette retten kan få tilgang til ved bruk av strpl. § 274 a) eller § 295. En nærmere analyse av de generelle grensene vedrørende «sakens dokumenter»

⁶⁶ Se strpl. §§ 98, 100 a), 242, 264, 264 a), 267 og 272 a).

⁶⁷ Se punkt 2.3.2 og Keiserud mfl. (2023), Lovkommentar, note 3 til strpl. § 274 a), Juridika.no (lest 12. oktober 2023).

⁶⁸ Rt. 2004 s. 854 avsnitt 17.

faller utenfor oppgavens rammer. Det drøftes derfor i det videre om andre rettskilder begrenser hva slags dokumenter retten kan få adgang til etter § 274 a).

2.4.4 Praktisk fremgangsmåte ved innhenting

Har retten behov for eksempelvis erklæringer eller forklaringer, «kan retten gjøre seg kjent» med disse. Hvorvidt dette betyr at retten må be om dokumentene fra påtalemyndigheten, eller om de har en digital tilgang de selv kan gå inn på ved behov, er etter ordlyden uklart.

For det første er det uomtvistet at dokumentbevis inngår i det faktiske utdraget som rutinemessig oversendes til retten etter strpl. § 262 første ledd første punktum bokstav c), noe som medfører at retten har en fri digital tilgang til disse.

I proposisjonen uttaler departementet at den praktiske fremgangsmåten fortsatt ville være at tingretten må rette en forespørsel til påtalemyndigheten om adgang til dokumentene, selv om påtalemyndigheten ikke kan nekte oversending.⁶⁹ Det fremheves likevel at ordlyden ikke stenger for en digital løsning der retten får umiddelbar tilgang til dokumentene uten å gå gjennom påtalemyndigheten. Dette er særlig gjeldende for forberedende dommer i lagmannsretten, der det kan synes kunstig å be om dokumenter som lagmannsretten allerede besitter.⁷⁰

Ordlyden stenger etter dette ikke for noen av alternativene. Selv om praksisen ved vedtakelsen av loven var at retten fortsatt måtte be om tilgang fra påtalemyndigheten, åpner lovgiveriljen for at den enkelte domstol kan utforme sin egen praksis om innhenting.

Videre trenger ikke retten å begrunne sitt behov for innsyn.⁷¹ Den må likevel sikre notoritet rundt beslutningen. Med andre ord må det være etterprøvbart om retten har gjort seg kjent med dokumentene under behandlingen av saken.⁷² Hvordan notoritet skal sikres, er ikke nærmere begrunnet i forarbeidene. Et eksempel er LB-2022-16537. Saken omhandlet korrupsjon og medvirkning til korrupsjon, der det ble presisert at «[l]agmannsretten besluttet

⁶⁹ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Strpl. § 53, jf. § 30 og LB-2022-123014.

⁷² Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

også å innhente det som ble opplest ved at de aktuelle rapportene ble fremlagt med markering i teksten av de deler som ble tillatt opplest, jf. straffeprosessloven § 295 jf. § 274 a». ⁷³

Selv om det er lagt føringer for hvordan praksisen rundt innhenting av forklaringer skal være, er rettens fremgangsmåte for å gjøre seg kjent med sakens dokumenter stort sett opp til rettens eget skjønn. Rettens beslutning om innhenting av dokumentene kan prøves dersom avgjørelsen er «uforsvarlig eller klart urimelig» etter strpl. § 377 annet ledd, eller det gjøres gjeldende at det foreligger brudd på EMK. ⁷⁴

⁷³ LB-2022-16537.

⁷⁴ Ibid. s. 180.

3 Rettens adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått under hovedforhandling

3.1 Tidligere rettstilstand

Etter tidligere rettstilstand var utgangspunktet at ved utlån av sakens dokumenter ble loven forstått slik at etterforskningsdokumentene ikke skulle være tilgjengelige for retten etter avsluttet hovedforhandling dersom de ikke hadde vært fremlagt.⁷⁵ Dette ble blant annet slått fast i Rt. 1970 s. 187 der dommeren hadde fått saksdokumentene til utlån. Et flertall konkluderte med at dette var en «uheldig praksis» som var i «i klar strid med bevisumiddelbarhetsprinsippet», selv om det ikke kunne påvises en saksbehandlingsfeil som hadde påvirket avgjørelsen.⁷⁶ Etterfølgende Rt. 2011 s. 1025 tok til inntekt for samme konklusjon.

Rettstilstanden ble videre utviklet etter at kjennelsen i HR-2016-612-U ble avsagt. Saken omhandlet et krav om at overskuddsmateriale på 40 000 sider skulle bli uttatt fra dokumentutdraget før hovedforhandlingens avslutning. Tiltaltes advokat prosederte på at kontradiksjonshensynet og hensynet til en rettferdig rettergang etter EMK art. 6 nr.1 var brutt.⁷⁷ Dokumentutdraget var elektronisk, noe Høyesterett mente vanskeliggjorde «rensning» av dokumentet. Det ble vist til strpl. § 305 om at det ikke skal legges vekt på noe som ikke er ført under hovedforhandling, og lovens forarbeider som påpekte at det nettopp var viktig at dommerne kun hadde tilgang til det som ble gjennomgått. Høyesterett konkluderte likevel med at det ikke i seg selv krenker retten til rettferdig rettergang eller kontradiksjonshensynet at retten har tilgang på dokumenter som ikke er fremlagt under hovedforhandling. For å påvise rettergangsfeil må:

«[...]Rettergangen [...] bedømmes samlet, og det må vurderes konkret ut fra domsgrunnene og eventuelt andre opplysninger man måtte ha, om dommerne i strid

⁷⁵ Keiserud mfl. (2020) s. 1101.

⁷⁶ Rt. 1970 s. 187 på s. 190-191.

⁷⁷ LG-2016-7782 og HR-2016-612-U avsnitt 3.

med § 305 kan ha lagt vekt på bevis som ikke er ført i retten, og om det i tilfelle kan ha virket inn på avgjørelsens innhold.»⁷⁸

Spørsmål om dokumenthåndtering var også et tema i «Eirik Jensen-saken», som ble avgjort i HR-2020-2157-U. Høyesterett kom her til at det ikke var en saksbehandlingsfeil å gi retten tilgang på udokumentert materiale etter hovedforhandling.⁷⁹ Høyesterett uttalte at:

«[...] det ikke kan oppstilles et generelt forbud mot at retten under arbeidet med dommen disponerer et faktisk utdrag selv om det inneholder udokumenterte bevis. Ved den konkrete vurderingen står hensynet til det kontradiktoriske prinsipp sentralt. Det er dermed særlig dersom utdraget inneholder vitneforklaringer – ikke minst dersom vitnet/vitnene ikke har forklart seg for retten – at det lett vil kunne være i strid med det kontradiktoriske prinsipp om retten disponerer utdraget. Men også andre udokumenterte bevis kan etter omstendighetene tilsi at hensynet til det kontradiktoriske prinsipp medfører at utdraget ikke kan overleveres retten.»⁸⁰

Høyesterett kom etter dette til at utdraget hverken inneholdt vitneforklaringer eller at det forelå det holdepunkter for brudd på retten til kontradiksjon gjennom domsgrunnene.⁸¹

Etter den gjennomgatte praksisen kan det oppstilles et utgangspunkt om at tilgang på udokumenterte opplysninger i seg selv ikke innebar at retten til en rettferdig rettergang var brutt, men at det skulle lite til dersom det eksisterte andre holdepunkter for at udokumenterte opplysninger var vektlagt.

3.2 Rettens adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått etter strpl. § 274 a)

Spørsmålet er om retten etter lovendringen under domsskrivingen og domsavsigelsen kan ha tilgang på dokumenter som ikke er gjennomgått under hovedforhandling.

⁷⁸ HR-2016-612-U Avsnitt 10.

⁷⁹ HR-2020-2157-U avsnitt 55.

⁸⁰ Ibid, avsnitt 87.

⁸¹ Ibid. avsnitt 89-90.

Etter strpl. § 274 a) kan retten kan få tilgang til sakens dokumenter av hensyn til «den videre behandlingen av saken». Dette medfører at retten kan få innsyn under saksforberedelsen, under hovedforhandling, under domskonferansen og når dommen skrives, jf. også strpl. § 295.⁸² Ordlyden begrenser isolert sett ikke tilgang til udokumenterte opplysninger etter hovedforhandling.

Straffeprosessloven § 305 slår videre fast at det «[v]ed avgjørelsen av hva som anses bevist, tas bare i betraktning de bevis som er ført under hovedforhandlingen». En naturlig forståelse av § 305 er at bevis som ikke er gjennomgått ikke kan legges vekt på.

Forarbeidene uttrykker at § 274 a) ikke må tolkes presiserende i lys av § 305 og slår fast at tilgang til udokumenterte opplysninger under avgjørelsen og skrivingen av dommen ikke vil medføre saksbehandlingsfeil.⁸³ Standpunktet er begrunnet med at «at profesjonelle dommere er i stand til å håndheve et skille mellom hva man har tilgang til av informasjon, og hva man [kan] bygge på av den informasjonen man har tilgang til».⁸⁴ Utgangspunktet gjelder også for vitneforklaringer av vitner som ikke er ført for retten.⁸⁵ Rettstilstanden begrunnes etter forarbeidene i praktiske fordeler, herunder at det skal løse utfordringene som oppstår dersom omfattende digitale utdrag skal renskes.⁸⁶ Forarbeidene presiserer likevel at forslaget ikke stenger for at «retten i spesielle tilfeller kan beslutte at dommerne ikke skal ha tilgang til enkelte dokumenter under rådslagningen og domsskrivingen», og peker på bevis uten prosessuell adgang til å føre eller som kan gi anledning til sterk mistro hos tiltalte at retten har i sin besittelse.⁸⁷

En slik tilstand er en stor endring fra tidligere rettstilstand.⁸⁸ Endringen var derimot tilsiktet.⁸⁹ Selv om lovgivende makt har kompetanse til å fravike Høyesterettspraksis gjennom endring av lovgivning, må rettstilstanden likevel være i tråd med kravet til en rettferdig rettergang for å ikke utgjøre en saksbehandlingsfeil.⁹⁰

⁸² Prop. 146 L (2020-2021) s. 179.

⁸³ Ibid. s. 36.

⁸⁴ Ibid. s. 36, med henvisning til NOU 2016: 64 s. 390.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Prop. 146 L (2020-2021) s. 38.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ HR-2020-2157-U.

⁸⁹ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

⁹⁰ Se kapittel 1.2.

Straffeprosessloven § 305 skal ivareta kravene til en kontradiktorisk, muntlig og umiddelbar behandling av saken ved at det kun er bevis som er gjennomgått på denne måten som kan inngå i rettens avgjørelsesgrunnlag. Det er ikke funnet holdepunkter etter norsk rettspraksis eller EMD-praksis som taler for at prinsippene setter begrensninger for en ren besittelse av dokumentene. Dette støttes også av Høyesteretts uttalelser i HR-2016-612-U og «Eirik Jensen-saken».⁹¹

Prinsippene kan derimot begrense muligheten dommeren har til å lese dokumentene. Dette fordi det kan oppstå fare for at informasjonen bevisst eller ubevisst påvirker dommeren. Informasjonen kan gjøre at man ser andre bevis i et nytt lys, og på denne måten vil informasjonen indirekte inngå i avgjørelsesgrunnlaget. På en annen side vil slike tilfeller være mindre praktiske, fordi viktige bevis normalt gjennomgås under hovedforhandling. Bevis eller forklaringer som ikke lovlig kan føres, stiller seg i en annen situasjon.⁹² Forarbeidene forutsetter likevel at dommerne ikke leser slike dokumenter. Gjør dommeren seg derimot kjent med dokumentet, må det etter en konkret vurdering av domsgrunnene eller andre opplysninger avgjøres om informasjonen har påvirket beslutningen.⁹³ På denne måten kan heller ikke faren for at dommeren leser dokumentet yte motstand mot en generell adgang til dokumenter som ikke er gjennomgått. Retten til en rettferdig rettergang setter etter dette ikke begrensninger på en rettsstilstand der dommerne på generelt grunnlag besitter udokumenterte opplysninger etter hovedforhandling.

Magnus Matningsdal har uttalt at «[f]orslaget om at retten skal kunne beholde dokumentene under rådslagingen, er uforståelig».⁹⁴ Kritikken begrunnes i at selv om dommeren opptrer profesjonelt og unnlater å benytte opplysninger som det ikke er kontradiksjon rundt, så vil en ubegrenset adgang rokke ved tiltaltes og det offentliges tillit til rettens saksbehandling. Dette er fordi «[s]aksdokumentene alltid [vil] omfatte materiale som ikke er dokumentert under forhandlingene».⁹⁵ Med andre ord uttrykker Matningsdal at dersom dommeren har udokumentert informasjon tilgjengelig vil det kunne være vanskelig å kunne stole på hva som i realiteten har inngått i avgjørelsesgrunnlaget, og at tilliten til rettssystemet vil svekkes ved en slik rettsstilstand.

⁹¹ HR-2020-2157-U avsnitt 87-88.

⁹² Se kapittel 3 og 4.

⁹³ Prop. 146 L (2020-2021) s. 36

⁹⁴ Matningsdal (2017) s. 290

⁹⁵ Ibid.

Det er helt sentralt for straffeprosessen at tiltalte og samfunnet har tillit til rettssystemet. Tillit til rettssystemet er derimot mer en gjennomsyrende målsetting, og ikke noe som følger av retten til en rettferdig rettergang.⁹⁶ Selv om Matningsdal mener at rettstilstanden ikke fremmer målsettingen, har ikke dette tilstrekkelig rettskildemessig vekt til å sette skranker for lovens og forarbeidenes klare standpunkt. Forarbeidene presiserer som nevnt, at særlige bevis som kan gi tiltalte grunnlag for mistro, eller som er egnet til å svekke tilliten til rettssystemet kan fjernes.

I lys av det ovenstående er hovedregelen at retten har tilgang til hele det faktiske utdraget og et eventuelt forklaringsutdrag under både domssavsigselse og domsskriving, og at dokumenter som ikke har vært gjenstand for kontradiksjon kun i spesielle tilfeller skal fjernes. Forklaringer og andre bevis som det ikke er prosessuelt adgang til å føre, kan etter forarbeidene likevel stå i en særstilling, og skal drøftes nærmere i de kommende kapitlene.

⁹⁶ Se kapittel 2.1.

4 Rettens adgang til politiforklaringer

4.1 Bakgrunn for problemstilling

Et særskilt spørsmål i forbindelse med lovendringen, er om «sakens dokumenter» må tolkes innskrenkende slik at fornærmedes, vitners eller tiltaltes tidligere nedskrevne forklaringer ikke skal omfattes av ordlyden.

Bakgrunnen for spørsmålet kommer av utgangspunktene i strpl. § 290 og § 296 første ledd om at vitner og tiltalte skal forklare seg fritt for retten. Politiet har som regel avhørt vitner og tiltalte under etterforskningen, og har skrevet referat av forklaringene. Referatene eller kopiene er derfor dokumenter som inngår i politiets etterforskningsdokumenter, som etter sin ordlyd skal regnes som «sakens dokumenter» i strpl. § 274 a).⁹⁷ En viktig forutsetning for at dommeren kan vurdere forklaringens sannferdighet, er at vitneførselen blir gjort umiddelbart og muntlig for den dømmende rett, og at tiltalte har mulighet til å kryssforhøre vitnet for å ivareta en kontradiktorisk behandling.⁹⁸

Politiforklaringer skal som hovedregel ikke leses opp og inngår normalt ikke i rettens avgjørelsesgrunnlag.⁹⁹ Dersom vedkommende nekter å forklare seg, det foreligger motstrid mellom forklaringen i retten og den som er avgitt til politiet, eller det hevdes at vitnet eller tiltalte ikke husker, kan erklæring fra politiet leses opp.¹⁰⁰ Etter strpl. § 290 gjelder også unntaksadgangen når tiltalte ikke møter. For vitner som ikke møter gjelder strpl. § 297.

For at opplesning kan skje etter strpl. § 297, må det foretas en treleddet vurdering, også kjent som «Al-Khawaja testen».¹⁰¹ Det må først vurderes om det er en god grunn til at vitnet ikke møter, før det spørres om vitneforklaringen utgjør det eneste eller det avgjørende beviset. Er dette tilfellet, må det tas stilling til om det foreligger prosessuelle rettssikkerhetsgarantier som

⁹⁷ Se kapittel 2.4.3.

⁹⁸ NOU 2016: 24 s. 280.

⁹⁹ Forutsetningsvis etter strpl. § 290, § 296 og § 297.

¹⁰⁰ Strpl. § 290 og § 296 annet ledd.

¹⁰¹ *Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia* [GC], no. 26766/05 og 222228/06 og *Schatschaschwili mot Tyskland* [GC] 9154/10 og HR-2020-2137-A avsnitt 57.

i tilstrekkelig grad kompenserer for tiltaltes manglende kontradiksjonsmuligheter.¹⁰² Testen gjelder også for vitner som nekter å forklare seg under hovedforhandling.

Utgangspunktet er at retten kun kan gjøre seg kjent med informasjonen i politiforklaringene dersom vilkårene for opplesning er til stede. Det oppstilles i den forbindelse to sentrale spørsmål. Det første spørsmålet er om strpl. § 274 a) skal tolkes innskrenkende, slik at domstolen ikke kan få tilgang til politiforklaringer uten å først ta stilling til om det er adgang til å lese opp forklaringen etter straffeprosesslovens bestemmelser. Det andre spørsmålet er om strpl. § 274 a) skal tolkes innskrenkende til ikke å omfatte politiforklaringer i de tilfeller hvor opplesning er tatt stilling til og vilkårene etter straffeprosesslovens øvrige bestemmelser er oppfylt. I det videre behandler jeg først rettstilstanden slik den var før lovendringen i 2022. Dette for å kunne illustrere om det har skjedd en utvidelse av gjeldende rett og eventuelt om noe er videreført ved lovendringen.

4.2 Tidligere rettstilstand

Tidligere lov om dokumentutlån etter strpl. § 262 første ledd siste punktum, tok ikke uttrykkelig stilling til om retten hadde adgang til skriftlige kopier av politiforklaringer. En naturlig forståelse av strpl. § 262 første ledd siste punktum om utlån av «sakens dokumenter» stengte derimot ikke for at forklaringer ble omfattet. Lovens forarbeider behandler ikke spørsmålet nærmere.

Rt. 2011 s. 1025 omhandlet imidlertid saksbehandlingen i en voldtektssak der dommerne hadde fått med seg politiets dokumentutdrag ved rådslagning av skyldspørsmålet. Spørsmålet var om sammensetningen i dokumentutdraget medførte en saksbehandlingsfeil, og om en eventuell saksbehandlingsfeil kunne ha påvirket avgjørelsen etter § 343. Høyesterett konkluderte bekreftende på begge spørsmål. Dette ble begrunnet med at utdragene hadde karakter av å være «partsinnlegg», at dokumentene inneholdt referat fra fornærmedes forklaring om hendelsesforløpet og at utvalget av tekstmeldinger var ubalansert.¹⁰³

Lagmannsrettens dom ble derfor opphevet, og tiltalte ble frifunnet etter en ny behandling.¹⁰⁴

¹⁰² *Schatschaschwili mot Tyskland* [GC] nr. 9154/10 avsnitt 107.

¹⁰³ Rt. 2011 s. 1025 Avsnitt 24.

¹⁰⁴ Elden (2018).

Dommen tar følgelig til inntekt for at det ikke var adgang til å gi retten innsyn i skriftlige politiforklaringer etter tidligere rettstilstand, ettersom rettens tilgang på de delene av dokumentutdraget som inneholdt fornærmedes forklaring ble brukt som moment for å påvise saksbehandlingsfeil.

Til støtte uttalte utvalget i NOU 2016: 24 at det var en «utbredt oppfatning at forklaringer ikke skal fremlegges for den dømmende rett, men at retten i stedet, som for muntlige forklaringer, er henvist til å bygge på egne notater».¹⁰⁵ Rettstilstanden ble begrunnet med at det var en risiko for at retten kunne legge uforholdsmessig stor vekt på oppleste forklaringer ved skriftlig fremlegging.¹⁰⁶ Tilgang til skriftlig kopi av forklaringen mens den ble lest opp var derimot omdiskutert i teorien.¹⁰⁷

Etter Rt. 1995 s. 1453 var det heller ikke adgang til å bli kjent med innholdet i en vitneforklaring før opplesning var avgjort. Dommen behandlet spørsmålet om rettens innsynsrett før problemstillingen om opplesning blir avgjort og omhandlet en grov narkotikaforbrytelse mot to tiltalte, der den ene tiltaltes forsvarer ønsket å lese opp deler av et vitnes politiforklaring. Det aktuelle vitnet var utilgjengelig for vitneavhør for retten, noe som medførte at den andre tiltaltes forsvarer ikke kunne krysseksaminere vedkommende. Forsvareren motsatte seg opplesning med henvisning til kravet om kontradiksjon i EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav d. Forklaringen ble likevel lest opp for deler av retten slik at de skulle ta stilling til opplesningsspørsmålet. Beviset ble etter dette ikke tillat ført. De tiltalte ble funnet skyldig av lagretten, og den ene anket til Høyesterett. I vurderingen av innsynsspørsmålet uttalte flertallet at:

«Når beviset, som her, både har betydning for skyldspørsmålet og straffutmålingen, kan jeg imidlertid ikke se at det er riktig at noen av dem som skal delta i avgjørelsen av et av disse spørsmål, gjør seg kjent med beviset før det avgjøres om det skal avskjæres eller ikke. De praktiske hensyn som kan tale for en slik fremgangsmåte, kan etter min mening ikke oppveie de prinsipielle betenkeligheter ved at deler av den dømmende rett får kjennskap til bevis som det ikke er adgang til å ta i betraktning i deres vurderinger. For en fagdommer er det kanskje ikke så vanskelig å se bort fra bevis som han selv anser som upålitelig. Men et krav om at han skal se bort fra bevis

¹⁰⁵ NOU 2016: 24 s. 388.

¹⁰⁶ Bjerke mfl. (2011) s. 1092-1093.

¹⁰⁷ Kjelby (2015) s. 143-144, Keiserud mfl. (2020) s. 1224.

som han selv anser pålitelig og som en følge av dette eventuelt komme til et materielt galt resultat, vil lett bringe ham i en samvittighetskonflikt.»¹⁰⁸

Høyesteretts flertall konkluderte på denne bakgrunn med at rettens befatning med forklaringen før opplesningsspørsmålet var tatt stilling til, utgjorde en saksbehandlingsfeil. Avgjørelsen fra lagmannsretten ble likevel ikke opphevet, da kun to av dommerne mente at feilen kunne ha påvirket utfallet av saken. Dommen handler ikke direkte om oversendelse av skriftlige politiforklaringer. Den kan likevel tas til inntekt for at informasjonen i vitneforklaringene, uavhengig av hvilken form den fremsettes i, ikke kunne gis før vilkårene til opplesning var oppfylt.

Ingen av de gjennomgatte avgjørelsene tilsier at rettstilstanden var like streng hvis det var en saksforberedende dommer som ikke skulle være med under hovedforhandling som fikk innsyn i forklaringene. Hensynet til kontradiksjon eller til at en forklaring som ikke kan føres vil kunne påvirke dommeren, kommer ikke på spissen i et slikt tilfelle. Dette tilsier at det ikke kunne oppstilles begrensninger for innsyn i forklaringer for en saksforberedende dommer.

Basert på de gjennomgatte kildene er det nærliggende å konkludere med at bestemmelsen ble tolket innskrenkende til å ikke gjelde skriftlige forklaringer før de var bestemt lest opp eller dersom de ikke var gjennomgått under rådslagningen. Dette gjaldt imidlertid ikke dersom en saksforberedende dommer gjorde seg kjent med forklaringene.

4.3 Rettens adgang til politiforklaringer før opplesningsspørsmålet er vurdert

4.3.1 Introduksjon

Problemstillingen er om retten kan få tilgang til politiforklaringer før opplesningsspørsmålet er tatt stilling til. Ettersom ulike straffeprosessuelle hensyn gjør seg gjeldende, skilles det i fremstillingen mellom tilfellet der retten eller dommeren som skal avgjøre skyldspørsmålet

¹⁰⁸ Rt. 1995 s. 1453 på s. 1459.

under hovedforhandling (heretter hovedforhandlingsdommer) kan få adgang og der det settes inn en saksforberedende dommer som kun avgjør spørsmål under saksforberedelsen.

4.3.2 Hovedforhandlingsdommer

Før hovedforhandling er det vanskelig å forutse at vitnet eller tiltalte kommer til å forklare seg motstridende til tidligere forklaring, nekter å forklare seg eller ikke møter. Spørsmålet om opplesning er derfor som regel ikke aktuelt før hovedforhandlingen og problemstillingen viser seg for den dømmende rett.

Som redegjort for under punkt 4.1, må ulike vilkår være til stede for at tiltaltes eller vitnets forklaring skal oppleses. For vitner som ikke møter eller nekter å forklare seg må vilkårene etter Al-khawaja testen også være oppfylt. Det kan være vanskelig å ta stilling til om vilkårene for opplesning er oppfylt dersom retten ikke kjenner innholdet i forklaringene, og det oppstår dermed lett et behov for innsyn.

Ordlyden i strpl. § 274 a) og § 295 stenger ikke for en slik adgang. Forarbeidene har imidlertid tatt stilling til spørsmålet:

«Det foreslås ingen endringer i ordningen om at den dømmende rett ikke kan gjøre seg kjent med innholdet i en politiforklaring før den har avgjort om det er adgang til opplesning i medhold av straffeprosessloven § 297, jf. Rt-1995-1453»¹⁰⁹

Dette vil si at retten ikke kan gjøre seg kjent med forklaringene før vurderingen om å lese forklaringen etter strpl. § 297 er foretatt og vilkårene er oppfylt. Forarbeidene slår likevel fast at dette kun gjelder tilfeller der et vitne ikke møter eller nekter å forklare seg etter strpl. § 297. Konklusjonen om at innsyn ikke kan gis etter Rt. 1995 s. 1453 skal derfor fortsatt være gjeldende rett.¹¹⁰ Begrunnelsen avsagt i dommen om at de praktiske hensynene som kan tale for innsyn, ikke kan oppveie for de prinsipielle betenkeligheter ved kjennskap til bevis som ikke kan vektlegges, er fortsatt gjeldende for politiforklaringer som skal vurderes fremlagt etter strpl. § 297 og Al-Khawaja testen. Tolkningen støttes også av juridisk teori.¹¹¹ En

¹⁰⁹ Prop. 146 L (2020-2021) s. 180.

¹¹⁰ Se om dommen i punkt 4.2.

¹¹¹ Øyen (2021) s. 561.

hovedforhandlingsdommer kan dermed ikke få tilgang på politiforklaringer før opplesningsspørsmålet er vurdert og vilkårene etter strpl. § 297 er oppfylt.

Forarbeidene og Rt. 1995 s. 1453 omhandler imidlertid kun tilfellene der vitner ikke møter eller nekter å forklare seg etter strpl. § 297. Et spørsmål om opplesning av tidligere nedskrevne forklaringer oppstår også dersom tiltalte ikke ønsker å forklare seg, hevder at den ikke husker, ikke møter eller dersom det er motstrid mellom den frie forklaringen for retten og tidligere avgitte forklaringer, jf. strpl. § 290. Det samme gjelder for vitner ved motstridstilfeller eller dersom vitnet ikke husker, jf. strpl. § 296 annet ledd.

Spørsmålet om det stiller seg annerledes for tilfellene etter §§ 290 og 296 enn der vitnet ikke møter eller nekter å forklare seg, blir ikke nærmere grunnlagt i forarbeidene. Begrunnelsen om å forhindre en samvittighetskonflikt hos dommeren ved å kjenne til opplysninger som ikke kan føres eller vektlegges etter § 297, er ikke like aktuell ved tilfeller etter §§ 290 og 296 annet ledd. Dersom politiforklaringene ikke blir fremsatt under hovedforhandling, er dette fordi vitnet eller tiltalte enten forklarer seg i tråd med det som tidligere er forklart, eller fordi påtalemyndigheten ikke anser det som hensiktsmessig å lese opp forklaringene.¹¹² Er den frie forklaringen samsvarende med det som er avsagt under avhør, får retten tilgang på informasjon som uansett blir tilgjengelig for dem etter opplesningsspørsmålet er tatt stilling til. Tiltalte vil også i disse tilfellene ha mulighet til å kryssforhøre vitnene. Hensynene bak den manglende adgangen til å gjøre seg kjent med forklaringer til et vitne som unnlater å møte eller nekter og forklare seg, gjør seg ikke gjeldende ved opplesning av tiltaltes eller vitnets forklaring ved motstrid eller manglende hukommelse. Den innskrenkende tolkningen har dermed ikke direkte overføringsverdi til å også gjelde opplesningsspørsmålet etter strpl. §§ 290 og 296 annet ledd. Spørsmålet er følgelig om strpl. § 274 a) også skal tolkes innskrenkende for tiltaltes tidligere forklaring, eller et vitne som forklarer seg motstridende eller hevder det ikke husker.

Ved vurdering av om politiforklaringer skulle oversendes retten rutinemessig på lik linje som de skriftlige bevisene etter § 262 første ledd bokstav c), valgte departementet å ikke følge flertallet i proposisjonens forslag om dette.¹¹³ Dette fordi saksavviklingen kunne bli mer ressurskrevende, både ved å være prosessdrivende med tanke på hvilke forklaringer som skulle oversendes, og ved at politiforklaringene inneholder mye informasjon som ikke er

¹¹² Etter en antitetisk tolkning av strpl. §§ 290 og 296 annet ledd.

¹¹³ Prop. 146 L (2020-2021) s. 38.

relevant for saken som dommeren måtte lese gjennom. Uttalelsene gjelder ikke direkte spørsmålet om opplesning etter strpl. §§ 290 og 296 annet ledd. De tar likevel til klar inntekt for at forklaringer på generelt grunnlag ikke skal oversendes før hovedforhandling.

Synspunktet følges også opp i Riksadvokatens retningslinjer til statsadvokatene og politiet. Det tas her til orde for en praksis der «retten unnlater å be om tilgang under saksforberedelsen, men i stedet ber partene ha aktuelle forklaringer tilgjengelig digitalt under hovedforhandlingen, slik at retten kan be om umiddelbar tilgang hvis og når behovet oppstår.»¹¹⁴ Arbeidsgruppen uttaler at et utdrag bør ligge klart dersom spørsmålet oppstår.¹¹⁵ Dette tilsier at kopi av tiltaltes eller vitners forklaring er noe som kun skal gis dersom vilkårene i §§ 290 og 296 annet ledd er oppfylt.

Innsyn i forklaringene før tiltalte eller vitnene selv har forklart seg fritt for den dømmende rett under hovedforhandling, kan potensielt undergrave bevisumiddelbarhetsprinsippet og muntlighetsprinsippet. Får dommeren først kjennskap til forklaringene gjennom skriftlig kopi, vil dette bli en middelbar og skriftlig føring av beviset. Selv om det under hovedforhandling vil være mulig å vurdere vitnets troverdighet gjennom en mer muntlig og umiddelbar bevisføring, kan dommeren allerede ha fått en forhåndsoppfatning av bevisverdien til forklaringen. Bevisumiddelbarhetsprinsippet og muntlighetsprinsippet trekker derfor i retning av at § 274 a) skal tolkes innskrenkende til ikke å gjelde tilgang til andre forklaringer enn der vitnet ikke møter eller nekter å forklare seg.

I de fleste tilfeller kan retten ikke vite om en vitneforklaring skal leses opp, og om dette eventuelt skal skje etter strpl. § 296 annet ledd eller § 297. Dette kan eksempelvis være dersom påtalemyndigheten oversender avhør av et vitne de regner med skal møte og retten gjør seg kjent med dette, før det under hovedforhandling viser seg at vitnet ikke møter. Praktiske hensyn tilsier at samme rettstilstand også må gjelde for opplesning av tiltaltes forklaring, eller der vitnet forklarer seg motstridende eller ikke husker det som blir spurt om.

Forarbeidsuttalelsen om Rt. 1995 s. 1435 omtaler kun at det ikke er adgang til forklaringer før opplesningsspørsmålet er tatt stilling til etter strpl. § 297. Dette fordi det kan hende at forklaringen må avskjæres dersom vilkårene om opplesning etter bestemmelsen eller A1-

¹¹⁴RA-2022-2051-1 og RA-2022-2051-2 med henvisning til vedlegget «Felles retningslinjer for behandlingen av straffesaker i tingrettene», i «Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling (2)» s. 43.

¹¹⁵ Ibid.

Khawaja testen ikke er oppfylt. Hvorvidt dette også må gjelde opplesningstilfeller etter §§ 290 og 296 annet ledd følger ikke klart av ordlyd eller forarbeider. Tolker man synspunktene i forarbeidene om effektivitet i sammenheng med Riksadvokatens retningslinjer, bevisumiddelbarhetsprinsippet- og muntlighetsprinsippet, samt rent praktiske hensyn, er den mest nærliggende konklusjonen at tilgang til forklaringer fra tiltalte og vitner ikke kan gis før opplesningsspørsmålet er tatt stilling til. Lov eller forarbeider stenger likevel ikke for at retten kan få oversendt disse ved behov, og rettstilstanden anses uklar.

4.3.3 Saksforberedende dommer

Ettersom spørsmål om føring av vitner og opplesning av forklaringer også kan komme under saksforberedelsen, stilles det i dette kapittelet spørsmål om en forberedende dommer kan få adgang til politiforklaringer før opplesningsspørsmålet er avgjort og besvart positivt.

Ordlyden i § 274 a) besvarer ikke problemstillingen. I proposisjonen blir det i forlengelsen av uttalelsene om at Rt. 1995 s. 1453 er gjeldende rett, uttalt at spørsmål om opplesning når vitnet ikke møter skal avgjøres under saksforberedelsen «så langt det er hensiktsmessig».¹¹⁶ Det blir videre slått fast at «[d]en forberedende dommeren vil da kunne gjøre seg kjent med forklaringens innhold». Forarbeidene slår med dette fast at en forberedende dommer kan gjøre seg kjent med forklaringens innhold for å ta stilling til opplesningsspørsmålet.

De hensynene som gjør seg gjeldende for adgang til politiforklaringer før påtalemyndighetens rett til å lese dem opp, vil ikke komme på spissen ved behandling av en saksforberedende dommer. Når dommeren selv ikke skal avsi skyldspørsmålet, unngås en samvittighetskonflikt ved å få tilgang på et viktig bevis som ikke kan føres. En saksforberedende dommer kan dermed få fullstendig innsyn i forklaringen uten å risikere å bli påvirket dersom det ender med at forklaringen ikke kan vektlegges. På denne måten får retten under hovedforhandling også en muntlig og umiddelbar behandling av beviset. Grunnleggende straffeprosessuelle prinsipper tilsier følgelig at en forberedende dommer kan få tilgang til forklaringene før opplesningsspørsmålet er avgjort, og at innsyn i forklaringer som ikke kan vektlegges ikke medfører saksbehandlingsfeil.¹¹⁷

¹¹⁶ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

¹¹⁷ Keiserud mfl. (2023), Lovkommentar, note 3 til strpl. § 274 a), Juridika.no (lest 15. November 2023).

I forlengelsen av at saksforberedende dommer kan få innsyn i politiforklaringer uten begrensninger, er spørsmålet om den samme saksforberedende dommeren kan dømme under hovedforhandlingen.

Forarbeidene presiserer at «forberedende dommer [...] ikke nødvendigvis [vil] være dommer under hovedforhandlingen, og [at] det ligger uansett i rollen som forberedende dommer at denne dommeren ofte vil få en annen forhåndskunnskap om saken enn dommerne i den dømmende rett». Videre blir det påpekt at dersom fagdommeren deltar senere, «kan ikke vedkommende legge vekt på andre bevis enn de som er ført under hovedforhandlingen [...]».¹¹⁸ Forarbeidene tar dermed til orde for at en forberedende dommer som har hatt befatning med forklaringer under saksforberedelsen ikke er avskåret fra å kunne dømme under hovedforhandling. En slik uttalelse kan synes å være motstridende mot standpunktet om at den dømmende rett under hovedforhandlingen ikke kan få innsyn i forklaringene før det er adgang til å lese dem opp.

Regelen om at retten ikke skal ha adgang til forklaringer før opplesningsspørsmålet er tatt stilling til etter strpl. § 297 er likevel klar og må anses som gjeldende rett.¹¹⁹ Har en forberedende dommer fått innsyn i forklaringer som ikke kan vektlegges, må det dermed settes inn en ny fagdommer under hovedforhandlingen. Hvordan dette stiller seg til tiltaltes forklaring eller andre tilfeller for vitner, er uklart etter forarbeider og praksis.

Siden strpl. § 274 a) skal tolkes i lys av effektivitetshensynet, kan en harmonisering av uttalelsene i forarbeidene være å se effektivitetshensynet opp mot de prinsippene som gjør seg gjeldende for opplesning av politiforklaringer. Eksempelvis kan det tenkes et tilfelle der det under saksforberedelsen er uenigheter rundt føring av et vitne. Dersom saksforberedende dommer avgjør at vitnet ikke skal føres fordi det ikke er relevant, ville det blitt unødvendig kostnadskrevenne å få inn en ny dommer, uten at dommerens kjennskap til innholdet ville satt vedkommende i en samvittighetskonflikt. Motsetningsvis ville det vært mer problematisk om en saksforberedende dommer fikk innsyn i avhøret til tiltalte som viser seg å ikke kunne bli lest opp fordi det er ulovlig innhentet. Sistnevnte tilfelle omhandler imidlertid spørsmålet om adgang til dokumenter som underlegges bevisforbud, og som vil bli behandlet i kapittel 4.

¹¹⁸ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

¹¹⁹ Se kapittel 4.2.2.

Oppsummert er det en klar adgang for en saksforberedende dommer til å gjøre seg kjent med forklaringer før hovedforhandling. Får den forberedende dommer innsyn i forklaringer som er ulovlig å fremsette fordi vilkårene etter strpl. § 297 ikke er oppfylt, kan ikke dommeren avgjøre saken under hovedforhandlingen. Hvorvidt dette også gjelder for tiltaltes forklaring etter §§ 290 og 296 annet ledd, er uklart. Etter forarbeidsuttalelsene om at dette ligger i en saksforberedende dommers natur, er den mest nærliggende konklusjonen at en dommer som har hatt innsyn likevel kan møte under hovedforhandling.

4.4 Rettens adgang til politiforklaringer etter opplesningsspørsmålet er vurdert

Spørsmålet i dette kapittelet er om retten etter lovendring har adgang til politiforklaringer, eller om «sakens dokumenter» i strpl. § 274 a) må tolkes innskrenkende også når opplesningsspørsmålet er tatt stilling til, og påtalemyndigheten kan lese opp forklaringene.

Vilkåret «sakens dokumenter» etter straffeprosessloven § 274 a) begrenser isolert sett ikke innsyn i politiforklaringer etter sin ordlyd. Bestemmelsens forarbeider bekrefter og uttaler at § 274 a) og § 295 åpner for at retten kan be om «politiforklaringer som leses opp under hoved- eller ankeforhandlingen», og at disse kan gis tilgang til under domskonferansen og domsskrivingen.¹²⁰ Også dialogutskrifter av tilrettelagte avhør, samt utskrifter av lydopptak eller videopptak omfattes.

Mindretallet i proposisjonen fremhever at det som er nedtegnet i rapportene ikke alltid gir et realistisk eller dekkende bilde av det som har foregått i avhøret.¹²¹ Flertallet begrunnet derimot opplesningsadgangen i forenkling av rettens mulighet til å følge med på det som ble lest opp, og forbedre muligheten til å kontrollere om lovens vilkår for opplesning er oppfylt. Det ble videre fremhevet at det er unødig tungvint for dommeren å skrive ned det som leses opp.¹²² Departementet begrunnet med andre ord sitt standpunkt i effektivitetshensyn, og målsettingen om best mulig opplysning av saken.

¹²⁰ Prop. 146 L 2020-2021 s. 180.

¹²¹ Ibid. s. 32.

¹²² Ibid. s. 38-39.

I den etterfølgende innstillingen påpeker flertallet at politidokumentene «[...] uunngåelig [vil] være påvirket av politiet og påtalemyndighetens syn på saken» og at en fri tilgang på alle stadier av straffesaken vil skape en ubalanse mellom partene.¹²³ Forslaget fra flertallet i innstillingen ble derimot ikke vedtatt av Stortingets flertall. Uttalelsen kan derfor ikke tas til inntekt som lovgivers syn.

Lovgivers vilje tilsier derfor tydelig at «sakens dokumenter» som et utgangspunkt ikke skal avgrenses mot politiforklaringer. Den foreløpige rettspraksisen fra lagmannsretten støtter også tolkningen.¹²⁴ Praktiske hensyn taler videre for at det skal være tilgang til kopi av et opplest dokument når retten i realiteten har muligheter for å tilegne seg en nøyaktig nedtegning av det som gjennomgås.¹²⁵ Også hensynet til en materielt riktig avgjørelse fremheves, ved at viktig informasjon ikke risikerer å gå tapt som følge av at dommeren må ta utgangspunkt i det den rekker å skrive ned fra en muntlig opplesning. I tillegg følger det av Riksadvokatens retningslinjer at et forklaringsutdrag skal være klart hvis behov for tilgang oppstår under hovedforhandling etter at opplesningsspørsmålet er tatt stilling til.¹²⁶

Samlet sett tilsier dette at nedskrevne politiforklaringer fra tiltalte og vitner er noe retten kan gjøre seg kjent med etter at det er etablert adgang til å lese dem opp. Straffeprosessloven § 274 a) skal ikke tolkes innskrenkende i et slikt tilfelle, noe som innebærer en utvidelse fra tidligere rettstilstand.¹²⁷

4.5 Sammenfatning

Slik gjeldende rett er tolket etter § 274 a), kan retten nå få kopi av skriftlige forklaringer, lydopptak og tilrettelagte avhør dersom de blir lest opp under hovedforhandling. Derimot må bestemmelsen tolkes innskrenkende slik at retten som dømmer under hovedforhandling ikke kan gjøre seg kjent med kopi av politiforklaringer før opplesningsspørsmålet etter strpl. § 297 er avgjort. I lys av forarbeider og grunnleggende hensyn er det nærliggende at bestemmelsen også tolkes innskrenkende ved opplesningsspørsmål etter §§ 290 og 296 annet ledd, selv om dette ikke fremgår like klart av gjeldende rett. En saksforberedende dommer kan imidlertid

¹²³ Innst. 609 L (2020-2021) s. 3.

¹²⁴ Se LB-2022-123014 og LB-2022-16637.

¹²⁵ Slik som høringsinstansene tar til orde for i Prop. 146 L (2020-2021) s. 35.

¹²⁶ RA-2022-2051-2 med henvisning til vedlegget «Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling i domstolene (2)» s. 60.

¹²⁷ Se kapittel 4.2.

gjennomgå forklaringer dersom det er behov for å avgjøre et spørsmål under saksforberedelsen. Kommer dommeren til at beviset ikke kan føres etter strpl. § 297, kan den ikke delta under hovedforhandlingen. Effektivitetshensyn og forarbeidene tilsier på den andre siden at den forberedende dommeren likevel kan møte dersom den har fått innsyn i politiforklaringer som ikke kan leses opp i medhold av §§ 290 og 296. Dette såfremt det ikke foreligger prosessuelle grunner til at opplesning ikke kan skje, noe som vil bli drøftet i neste kapittel.

5 Rettens adgang til dokumenter som er gjenstand for bevisforbud

5.1 Bakgrunn for problemstilling

Det generelle utgangspunktet i norsk prosess er at partene har fri bevisførsel.¹²⁸ Det eksisterer imidlertid flere unntak fra dette utgangspunktet, herunder reglene om bevisforbud. Det gjelder et absolutt forbud mot å føre bevis fremskaffet gjennom tortur, nedverdiggende behandling eller uriktige opplysninger under avhør.¹²⁹ I tillegg eksisterer det en rekke lovfestede bevisforbud i straffeprosessloven som går på opplysninger som er underlagt taushetsplikt etter strpl. §§ 117, 118, 119 og 120 med tilhørende unntak. Andre bevisforbud kan pålegges etter domstolens eget skjønn.¹³⁰ Oppgavens rammer begrenser likevel en nærmere redegjørelse av disse.

Bevisforbud innebærer at dommerne ikke kan vektlegge det aktuelle beviset. I relasjon til dokumentbehandling oppstår følgelig spørsmålet om retten etter § 274 a) kan få tilgang til bevis og dokumenter som er underlagt et slikt forbud. Videre er spørsmålet om det vil medføre saksbehandlingsfeil, og eventuelt en saksbehandlingsfeil med virkning, dersom dommeren gjør seg kjent med opplysninger som er forbudt å vektlegge. Bevis som omtales i det følgende kapittelet, kan både være forklaringer, dokumentbevis eller andre realbevis.

5.2 Kan retten gjøre seg kjent med beviset før det tas stilling til spørsmålet om bevisforbud?

5.2.1 Hovedforhandlingsdommer

Det er dommeren som skal avgjøre hvorvidt et bevis er underlagt bevisforbud eller ei. Dette fordrer at dommeren som skal ta stilling til spørsmålet, har et minimum av informasjon om

¹²⁸ Øyen (2022) s. 342.

¹²⁹ Jahre (2016) s. 131 med videre henvisninger til Grl. § 93 annet ledd og EMK artikkel 3.

¹³⁰ Se eksempelvis strpl. §§ 134, 301 og 292 a).

beviset som skal vurderes. Straffeprosessloven § 274 a) slik den er formulert, samt § 262 første ledd første punktum bokstav c) begrenser ikke mot innsyn i bevis som er underlagt bevisforbud. Problemstillingen i det følgende er om § 274 a) må tolkes innskrenkende, slik at dommeren ikke kan gjøre seg kjent med det omstridte bevis før spørsmålet om forbud avgjøres.

Før lovendringen var rettstilstanden slik at dersom spørsmålet om bevisføring oppsto under hovedforhandling, måtte den dømmende rett ta stilling til dette på bakgrunn av de nødvendige opplysningene om beviset, uten nærmere kjennskap til bevisets innhold.¹³¹ Det kunne dermed utgjøre en saksbehandlingsfeil dersom en dommer hadde hatt innsyn i bevis som ikke kunne føres, og den samme dommeren avgjorde skyldspørsmålet under hovedforhandlingen.

Det rettskildemessige grunnlaget for tidligere rettstilstand var nevnte Rt. 1995 s. 1453. Det ble lagt til grunn at de hensynene som gjorde seg gjeldende i saken for vitneforklaringer om at retten ikke kunne få kjennskap til innholdet i en forklaring før opplesningsspørsmålet var besvart, også ville gjelde andre dokumentbevis eller realbevis.¹³²

Det var ikke tiltenkt at lovendringen skulle endre rettstilstanden angående innsyn i vitneforklaringer.¹³³ Forskjellen mellom forklaringer og andre bevis etter lovendringen er imidlertid at bevis som ikke er politiforklaringer rutinemessig skal oversendes i et dokumentutdrag til retten etter § 262 første ledd første punktum c). Det er derfor ikke like innlysende at bestemmelsen må tolkes innskrenkende også for andre bevis som er forbudt å vektlegge.

De hensynene som begrunnet tidligere rettstilstand og som er videreført for vitneforklaringer, vil derimot fortsatt gjøre seg gjeldende i foreliggende situasjon. Både ved kopi av en forklaring som det ikke er adgang til å lese opp, eller ved innsyn i et bevis det ikke er lov til å føre, er det vanskelig å sikre at informasjonen ikke har blitt vektlagt ved at dommeren er bevisst eller ubevisst påvirket. Dette fordi det vil være krevende for dommeren å «psykologisk fri seg fra kunnskap man besitter»¹³⁴, og dommeren kan ende med å komme i en samvittighetskonflikt der det ikke er lov å vektlegge et bevis som anses viktig for en materielt riktig avgjørelse. Matningsdal uttrykker det som at «[d]ette skyldes at mennesker, i

¹³¹ Torgersen (2009) s. 474.

¹³² Ibid. s. 472.

¹³³ Se kapittel 3.2.

¹³⁴ Torgersen (2009) s. 470.

motsetning til datamaskiner, ikke har noen deleteknapp».¹³⁵ Bakgrunnen for den innskrenkende tolkningen ved vitneforklaringer som skal oppleses dersom vitnet ikke møter eller nekter å forklare seg i medhold av § 297, gjør seg også gjeldende for innsyn i omtvistede bevis.

Til støtte er det i juridisk teori tatt til orde for at «begrunnelsen for skranken [om begrenset innsyn i politiforklaringer tilsier] at den også bør gjelde i andre situasjoner der det er tvist om bevisføringen og det er fare for at den dømmende rett i betenkelig grad kan få tilgang til sentral informasjon som ikke vil inngå i avgjørelsesgrunnlaget».¹³⁶

Rettstilstanden etter Rt. 1995 s. 1453 er fortsatt gjeldende, og den begrunnelsen som gjelder for vitneforklaringer er overførbare ved spørsmålet om retten som skal avgjøre skyldspørsmålet under hovedforhandling kan gjøre seg kjent med det omtvistede bevisets innhold før det avgjøres om det lovlig kan føres. Straffeprosessloven § 274 a) må følgelig tolkes innskrenkende slik at hovedforhandlingsdommer ikke kan få tilgang til omtvistede bevis når spørsmålet om forbud skal tas stilling til.

5.2.2 Saksforberedende dommer

På samme måte som ved politiforklaringer, stiller problemstillingen seg annerledes dersom spørsmålet er om en saksforberedende dommer som ikke skal delta under hovedforhandlingen har behov for å gjøre seg kjent med det omtvistede beviset.

Hverken lov eller forarbeider sier noe om hvordan gjeldende rett skal være for andre bevis enn forklaringer etter strpl. § 297.¹³⁷ Siden de samme hensynene gjør seg gjeldende i tilfellene med dommerne under hovedforhandling, er det nærliggende at den samme begrunnelsen for forklaringer også vil være relevant for andre bevis. Avgjør en saksforberedende dommer spørsmål om bevisforbud og i den forbindelse gjør seg kjent med innholdet, vil ikke det være fare for vektlegging av bevis det ikke er prosessuell adgang til å føre. Tvert imot vil en slik rettstilstand bedre avgjørelsesgrunnlaget ved spørsmål om bevisforbud, og fremme muligheten til å komme frem til en materielt riktig løsning.

¹³⁵ Matningsdal (2008) s. 136 og 140.

¹³⁶ Øyen (2021) s. 562.

¹³⁷ Prop. 146 L. (2020-2021) s. 30.

Situasjonslikheten med vitneforklaringer tilsier at en saksforberedende dommer kan få fullstendig tilgang til det omtvistede bevis. Straffeprosessloven § 274 a) skal følgelig ikke tolkes innskrenkende ved spørsmål om en forberedende dommer kan få adgang til bevis som kan bli underlagt bevisforbud.

5.3 Konsekvenser der retten har fått innsyn i bevis som er underlagt bevisforbud

I lys av drøftelsene over skal strpl. § 274 a) tolkes innskrenkende slik at den ikke hjemler en adgang for den dømmende rett til å gjøre seg kjent med bevis som underlegges bevisforbud. Det kan likevel oppstå tilfeller der en slik tilgang blir gitt. En dommer får saksdokumentene, der det også inngår dokumenter som er underlagt bevisforbud og som dommeren har lest. Av denne grunn velger aktor å ikke føre dokumentene for retten under hovedforhandling.

Tilfellet skiller seg fra en generell adgang til innsyn før spørsmålet om dokumentbehandling er avgjort, ettersom det vil være en fundamental forskjell på å innrette en rettstilstand der dommerne får innsyn i bevis som ikke kan vektlegges, kontra å akseptere at innsyn har blitt gitt med en feil. Problemstillingen reiser 3 spørsmål: 1) Utgjør innsyn i et bevis som er underlagt bevisforbud en saksbehandlingsfeil? 2) Vil en dommer som har fått innsyn i et bevis som er underlagt bevisforbud anses inhabil? og 3) Hvilken virkning vil en saksbehandlingsfeil eller inhabilitet medføre?

5.3.1 Foreligger det en saksbehandlingsfeil?

Det første spørsmålet er om det vil utgjøre en saksbehandlingsfeil dersom den dømmende rett eller dommer får innsyn i et bevis som underlegges bevisforbud.

Foruten strpl. §§ 274 a), 295 og 262 bokstav c) som gir retten en generell adgang til sakens dokumenter, eksisterer det ingen annen lov, forarbeid eller rettspraksis som konkret besvarer spørsmålet. Det har likevel formodningen mot seg at innsyn i et bevis som ikke kan føres utgjør en saksbehandlingsfeil. Dette fordi retten ikke har adgang til å gjøre seg kjent med beviset før det tas stilling til om det underlegges bevisforbud etter § 274 a).¹³⁸ Har dommeren gått gjennom beviset uten at det føres under hovedforhandling, vil informasjonen heller ikke

¹³⁸ Se kapittel 5.2.1.

være gjenstand for en kontradiktorisk, umiddelbar eller muntlig behandling – uavhengig om beviset er fremsatt ved en feil.

I avhandlingen «*Bevisforbud og ulovlig ervervede bevis*» oppstiller Runar Torgersen en tilsvarende problemstilling.¹³⁹ Det blir her tatt til orde for en mer praktisk løsning om at dommeren må synliggjøre at beviset ikke er vektlagt i domsgrunnene for at feilen skal aksepteres. Derimot er det «tvilsomt om saksbehandlingsfeil kan unngås på denne måten» dersom det er tale om et belastende bevis, hensynet til kontradiksjon ikke er ivaretatt og saken ender i domfellelse.¹⁴⁰ Torgersens vurdering tar med andre ord til inntekt for at det ved innsyn i bevis som er mindre viktig for sakens avgjørelse eller strider mot hensynet til kontradiksjon ikke skal føre til saksbehandlingsfeil.

Det er følgelig nærliggende å konkludere med at det vil utgjøre en saksbehandlingsfeil dersom dommeren ved en feiltakelse har lest informasjon som viser seg å være underlagt et bevisforbud, selv om rettstilstanden er uklar. Er det imidlertid tale om bevis som er mindre relevante for saken, ved å ha et bagatellmessig preg eller dommeren ikke har lest dokumentet, må konklusjonen imidlertid være at det ikke foreligger saksbehandlingsfeil.

5.3.2 Er dommeren inhabil?

Det neste spørsmålet som skal besvares, er hvorvidt en dommer som har fått innsyn i et bevis som er underlagt bevisforbud er inhabil.

Problemstillingen aktualiserer ingen automatiske inhabilitetsgrunner,¹⁴¹ og det springende punkt er om innsyn i et bevis som er underlagt bevisforbud utgjør «andre særegne omstendigheter» etter domstolloven § 108. Dette beror på en subjektiv og en objektiv test, der den subjektive innebærer at det skal vurderes om dommeren er i stand til å fatte en avgjørelse uten påvirkning, og den objektive om forholdene slik de utad fremstår, svekker parters, aktørers eller allmenhetens tillit til at dommeren kan opptre nøytralt.¹⁴²

Får dommeren innsyn i et bevis som ikke kan føres, men som den anser som sentral for å komme frem til riktig materielt resultat, kan det være vanskelig for dommeren å psykologisk

¹³⁹ Torgersen (2009) s. 474.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Etter domstolloven §§ 106, 107 eller 109.

¹⁴² Se eksempelvis *Kinsky mot Tsjekkia* [J], no. 42856/06 avsnitt 86–99 og Rt. 2015 s. 250.

fri seg fra beviset.¹⁴³ Et eksempel kan være at dommeren gjør seg kjent med et DNA-bevis som i ettertid blir underlagt bevisforbud. Det er imidlertid vanskelig å påvise at en dommer ikke er i stand til å foreta en avgjørelse uten å legge vekt på irrelevante forhold, og det er derfor mer nærliggende å foreta vurderingen etter den objektive testen.

Spørsmålet om inhabilitet ved innsyn i et omtvistet bevis kom på spissen i Rt. 2007 s. 1435. Saken gjaldt spørsmål om tiltalte kunne få innsyn i kommunikasjonskontrolldokumenter i en annen straffesak når det var tilknytning mellom de to straffesakene. I den forbindelse ble det spurt om dommernes innsyn i disse dokumentene medførte habilitetsproblemer. Retten konkluderte likevel med at dommerne måtte anses habile, ettersom det ikke forelå holdepunkter for at «de tre juridiske dommerne gjennom de aktuelle dokumenter fikk tilgang til opplysninger av betydning for straffespørsmålet».¹⁴⁴

Høyesterett har også i Rt. 2013 s. 1282 og HR-2018-109-A, som begge omhandler innsyn i taushetsbelagte opplysninger, uttalt i obiter dictum at «[d]ersom en dommer ved denne gjennomgangen får innsyn i taushetsbelagt informasjon som er av betydning ved pådømmelsen av saken, vil han kunne bli inhabil til å delta ved pådømmelsen, jf. domstoloven § 108».¹⁴⁵

Selv om de øvrige avgjørelsene er avsagt før lovendring i 2021, omhandler de situasjoner der retten får innsyn i noe som ikke kan tillegges vekt og som kan føre til inhabilitet. Ettersom Rt. 1995 s. 1453 fortsatt er gjeldende rett, og begrunnelsen for denne rettstilstanden gjør seg gjeldende også for bevisforbud, har avgjørelsene veiledende vekt for spørsmålet om inhabilitet ved innsyn i bevis som er underlagt forbud.

I lys av konklusjonen i Rt. 2007 s. 1435 og de senere avgjørelsene, er en nærliggende slutning at tilfeller der dommeren har gjort seg kjent med opplysninger som er underlagt bevisforbud og som vil ha betydning for avgjørelsen av skyldspørsmålet, utad vil være egnet til å svekke tillit til at dommeren kan opptre nøytralt. Det samme gjelder dersom det er gitt innsyn i informasjon som ikke er gjenstand for kontradiksjon. En slik tolkning støttes også av juridisk teori.¹⁴⁶

¹⁴³ Se argumentasjonen i Rt. 1995 s. 1453.

¹⁴⁴ Rt. 2007 s. 1435 avsnitt 44-45.

¹⁴⁵ Rt. 2013 s. 1282 avsnitt 35 og HR-2018-109-A avsnitt 34.

¹⁴⁶ Bøhn, Lovkommentar, note 4 til domstoloven § 108, Juridika.no (lest 20. november 2023).

5.3.3 Får saksbehandlingsfeil eller inhabilitet virkning?

Det tas så stilling til om saksbehandlingsfeil eller inhabilitet som følge av befatning med dokumenter underlagt bevisforbud må tillegges virkning.

Straffeprosessloven § 343 regulerer virkning av saksbehandlingsfeil når de påberopes som ankegrunn etter strpl. § 314 første ledd nr. 2 og nr. 3. Første ledd i strpl. § 343 angir relative saksbehandlingsfeil, og annet ledd de absolutte saksbehandlingsfeilene som alltid skal tillegges virkning. Tillegges feilen virkning etter § 343 vil dette som regel medføre opphevelse av dommen.¹⁴⁷

I strpl. § 343 annet ledd nr. 3 er en absolutt opphevelsesgrunn at retten ikke har vært «lovlig besatt». Regelen omfatter også tilfeller der en dommer har vært inhabil.¹⁴⁸ Er en dommer inhabil som følge av å ha lest dokumenter som er underlagt bevisforbud, blir dette ansett som en absolutt saksbehandlingsfeil som skal tillegges virkning. Er det konstatert saksbehandlingsfeil som følge av dommerens innsyn i dokumenter som er underlagt bevisforbud, kan virkning kun tillegges dersom «det kan antas at feilen kan ha hatt innvirkning på dommen», jf. § 343 første ledd.

Lovens formulering etter strpl. § 343 første ledd peker på at det må være en rimelig mulighet for at feilen har hatt betydning for dommens konklusjon, noe som krever at det foretas en skjønnsmessig vurdering av det enkelte tilfellet.

Foruten Rt. 1995 s. 1453, der det ble avgjort at opplesning av politiforklaring ikke var en feil som kunne tillegges virkning i den konkrete saken, eksisterer det ikke rettspraksis som gir nærmere avklaring på om innsyn i bevis som er underlagt bevisforbud er en saksbehandlingsfeil som skal tillegges virkning. Er det gitt innsyn i noe som ikke er underlagt kontradiksjon, skal det derimot lite til for at feilen krever opphevelse av dommen.¹⁴⁹ Har informasjonen en slik beviskraft at det vanskelig kan tenkes at dommeren bevisst eller ubevisst ikke kan ha vektlagt beviset, vil det videre tilsi at det kan antas at feilen har innvirkning på dommen. Brudd på grunnleggende prinsipper som muntlighet eller partslikhet,

¹⁴⁷ Keiserud mfl.(2023) , Lovkommentar, note 3 til strpl. § 343, Juridika.no (lest 20. november 2023).

¹⁴⁸ Se eksempelvis HR-2021-1362-U avsnitt 12 og Rt-2010-759 avsnitt 21 og 23.

¹⁴⁹ Matningsdal (2013) s. 10-12 med videre henvisninger til Rt. 2005 s. 159035 avsnitt 34.

vil også kunne trekke i retning for at feilen må tillegges virkning, ettersom de anses viktige for å komme frem til en materielt riktig avgjørelse.

Hvorvidt det kan antas «at feilen kan ha hatt innvirkning på dommen» i medhold av strpl. § 343 er derfor en vurdering som må foretas i den konkrete sak. Blir en dommer kjent inhabil vil dette derimot føre til opphevelse uten at det må foretas en konkret vurdering. De momenter som kan tilsa at saksbehandlingsfeilen har hatt innvirkning på dommen er i realiteten de samme som tilsier at en dommer kan være upartisk. Selv om ulike fremgangsmåter for å konstatere saksbehandlingsfeil med virkning benyttes, vil de i realiteten ofte ende i samme konklusjon.

5.4 Sammenfatning

For å oppsummere spørsmålene som ble stilt innledningsvis, må strpl. § 274 a) tolkes innskrenkende slik at det ikke kan gis innsyn til hovedforhandlingsdommer før det bestemmes at det omtvistede beviset kan føres. Dette er ikke tilfellet dersom en saksforberedende dommer gjør seg kjent med innholdet. Har dommeren allerede fått innsyn i opplysningene er det nærliggende at det foreligger en saksbehandlingsfeil. Om dommeren er inhabil og om feilen skal tillegges virkning, beror på en konkret vurdering.

6 Kan fagdommer få en mer inngående innsyns adgang enn meddommer?

I kapittel 2.4.2 ble det slått fast at hvem retten er vil variere på ulike stadier under straffesaken. I forlengelsen av dette, oppstår spørsmålet om fagdommer kan få mer inngående innsyn i sakens dokumenter enn meddommerne.

Det følger av strpl. § 276 første ledd første punktum at retten ved hovedforhandling i tingretten skal settes med en fagdommer og to meddommere, og av strpl. § 332 første ledd første punktum at lagmannsretten settes med to fagdommere og fem meddommere.¹⁵⁰ Loven forutsetter at dommerne er likestilte, og at de har lik stemme under rådslagningen.¹⁵¹ Dette tilsier de skal ha adgang på lik informasjon.

Forarbeidene til strpl. § 274 a) uttrykker at det i prinsippet er den samlede rett som har tilgang til dokumentene, men at det er «ønskelig at Domstoladministrasjonen gir nærmere retningslinjer om lekdommers dokumenttilgang under hoved- og ankeforhandlingen».¹⁵²

Domstoladministrasjonen kom i den forbindelse med retningslinjer om meddommers digitale tilgang til straffesakdokumenter.¹⁵³ Av retningslinjene følger det blant annet at meddommerne i tingretten skal få tilgang til tiltalebeslutning og påtalemyndighetens bevisoppgave 14 dager før hovedforhandling, og at de øvrige dokumentene som dokumentutdrag og prosessdokumenter blir tilgjengelig en time før hovedforhandling starter og frem til dom er avsagt.¹⁵⁴ Retningslinjene bygger på:

«[...] behovet for at meddommere, som likeverdige medlemmer av retten, gis tilgang til dokumenter som er relevante for den samlede rettens behandling av saken[...]. Dette behovet vil ikke i tilstrekkelig grad kunne ivaretas kun gjennom visning av dokumentene i retten.»¹⁵⁵

¹⁵⁰ Forutsatt at de øvrige vilkårene i strpl. § 332 er oppfylt.

¹⁵¹ Med unntak av strpl. § 35 som slår fast at avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst for sikrede i lagmannsretten krever fem stemmer, hvorav minst én skal avgis av en fagdommer.

¹⁵² Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

¹⁵³ Domstoladministrasjonens retningslinjer om meddommers digitale tilgang til straffesaksdokumenter før, under og etter hovedforhandling.

¹⁵⁴ Ibid. s. 3-4.

¹⁵⁵ Ibid. s. 4.

Retningslinjene fra Domstoladministrasjonen tar følgelig til inntekt for at lik tilgang til dokumentene er en nødvendig forutsetning for å oppnå likhet i rettens sammensetning.

I utgangspunktet gjelder retningslinjene kun for straffesaksbehandlingen i tingretten. I LB-2022-118822, som omhandlet spørsmål om grov voldtekt, uttalte en meddommer i sin dissens at han hadde blitt nektet lik tilgang på sakens dokumenter under hovedforhandling. Selv om dissensen ikke har rettskildemessig vekt, oppstod det en debatt om meddommers tilgang i lagmannsrettene, som endte med at meddommerne i lagmannsretten også får tilsvarende adgang på dokumentene.¹⁵⁶

Formålet med meddommerordningen i straffeprosessen er at tiltalte skal «dømmes av sine likemenn» for å styrke tilliten til domstolene og rettsstaten.¹⁵⁷ For å sikre reell likhet blant meddommere og fagdommere under hovedforhandling, må informasjonsadgangen også være lik. Har fagdommeren hatt mer omfattende innsyn enn den øvrige retten, kan det oppstå en tanke om at fagdommers synspunkt er riktig. Det kan eksempelvis tenkes at meddommerne ikke får tilgang til kopi av en politiforklaring mens den leses opp og må skrive ned det som blir gjennomgått muntlig, mens fagdommer får markere i den digitale kopien. Meddommeren vil under rådslagningen kun ha tilgang på sine egne notater mens fagdommer har en kopi av det som ble gjennomgått. Er det uenigheter om hvordan innholdet skal tolkes, kan meddommeren tenke at fagdommers oppfatning er mest korrekt, og dermed kunne bli indirekte påvirket. Dette vil undergrave formålet med meddommerordningen og lovens forutsetning om likhet i rettens sammensetning.

Under saksforberedelsen er utgangspunktet at kun fagdommeren har tilgang. Oppstår det derimot behov for mer kjennskap til saken, kan meddommerne i særlige tilfeller få tilgang til dokumentene.¹⁵⁸ Forarbeidene til strpl. § 274 a) gir også anvisning på at meddommerne skal gjøres kjent med dokumentene dersom viktig informasjon under saksforberedelsen har fremkommet.¹⁵⁹ Selv om meddommere og fagdommer kan ha ulike roller under saksforberedelsen og dette medfører ulik tilgang, tilsier ikke dette at det skal resultere i at fagdommer får kjennskap til viktig informasjon som meddommerne ikke har.

¹⁵⁶ Se Domstol.no «Aktørportalen for meddommere», og Kolsrud (2023).

¹⁵⁷ Øyen (2022) s. 139.

¹⁵⁸ Domstoladministrasjonens retningslinjer om meddommers digitale tilgang til straffesaksdokumenter før, under og etter hovedforhandling s. 6.

¹⁵⁹ Prop. 146 L (2020-2021) s. 37.

De gjennomgåtte rettskildene gir klar anvisning på at fagdommere ikke skal få mer inngående innsynsrett i sakens dokumenter enn meddommerne, og at dette skal oppveies dersom fagdommeren blir kjent med viktig informasjon som saksforberedende dommer.

7 Avsluttende bemerkninger

7.1 Sammenfatning

Som oppgaven viser, har retten en vid adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter etter vilkårene i strpl. § 274 a) og § 295. Dette gjelder både i relasjon til hva slags dokumenter retten kan få innsyn i og når tilgang gis, noe som innebærer en betydelig endring fra tidligere rettstilstand. Fagdommer og meddommer skal også ha lik tilgang på sakens dokumenter. En forutsetning for adgang synes likevel å være at innsyn gir en hurtigere og mer prosessøkonomisk saksbehandling, noe som stenger for en systematisk gjennomgang i enhver straffesak. En slik generell adgang strider ikke mot EMK art. 6 nr. 1 og nr. 3 eller de grunnleggende prinsippene som følger av retten til en rettferdig rettergang.

En betydelig utvidelse som følge av lovendringen er at retten kan få med seg udokumenterte opplysninger, inkludert forklaringer til rådslagingen eller domsskrivingen, såfremt de ikke legges vekt på. Forklaringer til tiltalte og vitner, samt bevis som underlegges bevisforbud står i en særstilling.

Retten har etter lovendringen adgang til å gjøre seg kjent med nedskrevne forklaringer, og kan få kopi av disse etter at opplesningsspørsmålet er besvart bekreftende. Forarbeidene sett i sammenheng med grunnprinsipper til prosessen som muntlighet, bevisumiddelbarhet og kontradiksjon stenger likevel for at forklaringer er noe som kan gis innsyn i før opplesningsspørsmålet er avgjort. Straffeprosessloven § 274 a) må dermed tolkes innskrenkende, slik at retten ikke kan gjøre seg kjent med vitneforklaringer før opplesning tas stilling til. Dette gjelder ikke dersom det oppstår spørsmål om bevisføring under saksforberedelsen, og den som gjør seg kjent med dokumentene er en saksforberedende dommer. Er ikke vilkårene for opplesning oppfylt etter strpl. § 297 i situasjoner der vitnet ikke møter eller nekter å forklare seg, medfører en innskrenkende tolkning at det foreligger en saksbehandlingsfeil dersom dommeren får møte under hovedforhandling.

Konklusjonen blir i stor grad den samme for spørsmålet om innsyn for dokumenter som kan være gjenstand for bevisforbud, og strpl. § 274 a) må tolkes innskrenkende ved spørsmål om retten kan få innsyn i beviset før det avgjøres om det underlegges et bevisforbud. Har retten allerede gjort seg kjent med informasjonen, er det på den andre siden gode grunner for å

foreta en individuell avveining mellom de konkrete hensynene som gjør seg gjeldende, opp mot hensynet til en effektiv saksbehandling for å avgjøre om det vil utgjøre en saksbehandlingsfeil at dommeren avgjør saken.

Straffeprosessloven § 274 a) er en viktig bestemmelse og en forutsetning for at retten kan drive med aktiv saksstyring. Retten har derfor en vid skjønnsutøvelse som i begrenset grad kan prøves, noe som gjør at det så langt ikke har kommet tilstrekkelig med rettspraksis som begrenser eller avklarer bestemmelsens ytre anvendelsesområde.

7.2 Rettspolitiske betraktninger

Innledningsvis ble det vist til en rekke forsvarere som var kritiske til lovendringen. Etter en gjennomgang av hvilken adgang retten etter § 274 a) har til sakens dokumenter, er det vanskelig å påvise at en generell tilgang vil yte motstand mot grunnleggende prinsipper. Følges en praksis der retten: benytter saksdokumentene i større og mer kompliserte saker, kun får tilgang til de dokumentene som behovet tilsier, er forsiktig med innsyn i parts- og vitneforklaringer, kun legger vekt på og leser det som er gjennomgått, sikrer tiltaltes kontradiksjon tilstrekkelig gjennom hele prosessen, samt gjør prosessen notorisk, kan det vanskelig være i strid med retten til en rettferdig rettergang.¹⁶⁰ Særlig vil innsyn være uproblematisk dersom saksforberedende dommer blir benyttet i størst mulig grad. I de fleste saker vil dermed tilgang til dokumentene ikke være betenkelig. Tvert imot vil strpl. § 274 a) være en regel som kan bidra til at formålet om en mer effektiv og aktiv sakstyrt prosess nås.

Derimot synes det å være mer hold i kritikken mot at retten som utgangspunkt kan få med seg udokumenterte opplysninger til rådslagning. En slik rettstilstand er en stor endring fra det som Høyesterett tok til orde for i Erik Jensen-saken om at tilgang på forklaringer fra vitner som ikke hadde møtt «lett ville være i strid med det kontradiktoriske prinsipp». ¹⁶¹ Dommen ble avsagt 6 måneder før proposisjonen ble fremsatt, og det kan derfor stilles spørsmålstegn ved hvilke behov som har ført til at avveiningen mellom kontradiksjonshensyn og tillit til rettssystemet på den ene siden, og effektivitetshensyn på den andre siden, har endret seg så drastisk. Selv om lovgivende makt har anledning til dette, kan man undres om det er en

¹⁶⁰ Øyen (2021) s. 561.

¹⁶¹ HR-2020-2157-U avsnitt 87.

tilstrekkelig begrunnelse å innføre en rettstilstand som kan være egnet til å svekke tilliten til rettssystemet på bakgrunn av vanskeligheter med å fjerne dokumenter fra store straffesaker.

Matningsdal støtter en slik tolkning og uttaler at «[d]et gir grunnlag for ettertanke at Høyesteretts kritiske holdning til en slik ordning i 1970 da menneskerettigheter og kontradiksjon hadde langt mindre oppmerksomhet enn i dag, nå foreslås fraveket uten at det er anført et eneste hensyn som tilsier en slik holdning».¹⁶² Det er følgelig gode grunner til at rettstilstanden i dette tilfellet burde vært slik som før, der dokumenter som ikke var gjennomgått ble fjernet, men at det ikke medførte en saksbehandlingsfeil dersom det var ubetenkelig, kontra en generell adgang til dokumentene, men med uttak i spesielle tilfeller. En slik tilstand ville både ivarett hensynet til effektivitet og vanskelighetene med digital fjerning, samtidig som det ikke hadde lagt opp til en rettstilstand som kan svekke tilliten til rettssystemet.

Videre er det uklart hva som er gjeldende rett angående tilgang til politiforklaringer før dommeren har tatt stilling til om det er adgang til opplesning, sett bort ifra tilfeller der vitner ikke møter eller nekter å forklare seg etter strpl. § 297. I slike tilfeller stenger ikke lovens ordlyd eller forarbeider for en slik tilgang, selv om bevisumiddelbarhet- og muntlighetsprinsippet tilsier at det ikke bør foreligge mulighet til å gjøre seg kjent med dokumentene. Det er følgelig behov for rettsavklaring. Blir praksisen slik at det er adgang til å gjøre seg kjent med disse type forklaringer før opplesningsspørsmålet er besvart bekreftende, vil det kunne være hold i de kritiske uttalelsene om at strpl. § 274 a) setter bevisumiddelbarhets- og muntlighetsprinsippet under press.

Behov for rettsavklaring foreligger også ved spørsmål om saksbehandlingsfeil grunnet innsyn i bevis som underlegges bevisforbud. Selv om den mest nærliggende konklusjonen er at spørsmålet beror på forklaringen eller bevisets verdi, burde det gis nærmere retningslinjer på når en dommer må vike sete og hva som skal til for at det foreligger en saksbehandlingsfeil med virkning. Tilliten til rettssystemet bør her tale for en løsning som ikke krever en høy terskel for at saksbehandlingsfeil blir påvist, nettopp grunnet faren for en forutinntatt dommer som er psykologisk påvirket.

¹⁶² Matningsdal (2017) s. 290.

Etter en analyse av bestemmelsen er det følgelig behov for en nærmere avklaring av strpl. § 274 a) og § 295 sine yttergrenser, slik at domstolene kan skape en uniform prosess som trykker allmennheten og individets tillit til straffesaksbehandlingen.

Litteraturliste

Lover og konvensjoner

Grunnloven	Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.).
Domstolloven	Lov 13. august 1915 nr. 5 (domstolloven).
EMK	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950 (Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK).
Straffeprosessloven	Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl.).
Menneskerettsloven	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
Lov nr. 122/2021	Lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring).

Forarbeider

NUT 1969:3

NUT 1969:3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).

NOU 2003:15

NOU 2003: 15 Fra bot til bedring — Et mer nyansert og effektivt sanksjonssystem med mindre bruk av straff.

NOU 2016: 24

NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

Prop. 146 L (2020-2021)

Prop.146 L (2020–2021) Endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv).

Innst. 609 L (2020-2021)

Innst. 609 L (2020-2021) Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv).

Retningslinjer

RA-2022-2051-1

Riksadvokaten, «Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling i domstolene – oversendelse av ny rapport med oppdaterte retningslinjer», 30. juni 2022, RA-2022-2051-1 med vedlegg.

RA-2022-2051-2

Riksadvokaten, «Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling i domstolene – oversendelse av ny rapport med oppdaterte

retningslinjer», 10. juni.2022, RA-2022-2051-2 med vedlegg.

Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling (2)	Anbefaling fra arbeidsgruppe (Arbeidsgruppe 2) sammensatt av representanter fra tingrettene, lagmannsrettene, Den høyere påtalemyndighet, Politidirektoratet, Politijuristene, Statsadvokatenes forening, Advokatforeningen og Domstoladministrasjonen, «Bedre og mer effektiv straffesaksbehandling», 8. april 2022, med vedlegget: «Felles retningslinjer for behandlingen av straffesaker i tingrettene».
Domstoladministrasjonens retningslinjer om meddommers digitale tilgang til straffesaksdokument	Domstolsadministrasjonen, «Retningslinjer om meddommers digitale tilgang til straffesaksdokumenter før, under og etter hovedforhandling», 1. juli 2022.

Høyesterettspraksis

Rt. 1970 s. 187	Rt. 2011 s. 1177	HR-2018-109-A
Rt. 1995 s. 1453	Rt. 2013 s. 1282	HR-2018-1447-U
Rt. 2004 s. 854	Rt. 2015 s. 250	HR-2020-2137-A
Rt. 2005 s. 1590	Rt. 2015 s. 619	HR-2020-2157-U

Rt. 2006 s. 1193	Rt. 2015 s. 907	HR-2021-1362-U
Rt. 2007 s. 1435	HR-2016-379-A	HR-2021-2058-A
Rt. 2010 s. 759	HR-2016-612-U	
Rt. 2011 s. 1025	HR-2016-1459-A	

Praksis fra underinstanser

LG-2016-7782

LB-2022-16537

LB-2022-123014

LB-2022-16637

LB-2022-118822

LG-2022-103646

Avgjørelser fra EMD

Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia
[GC], no. 26766/05 og 222228/06

Case of Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], Dom 15. desember 2011, søkenummer 26766/05 og 222228/06.

Kinsky mot Tsjekkia [J], no. 42856/06

Case of Kinsky v. The Czech Republic [J], Dom 9. Mai 2021, søkenummer 42856/06.

Schatschaschwili mot Tyskland [GC] nr. 9154/10

Case of Schatschaschwili v. Germany [GC], Dom 15. Desember 2015, søkenummer 9154/10.

Juridisk teori

Fagbøker

Andenæs/Myhrer (2009)

Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 4. utg., Samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer, Universitetsforlaget 2009.

Bjerke mfl. (2011)

Bjerke, Hans Kristian, Erik Keiserud, Knut Erik Sæther, *Straffeprosessloven, Lovkommentar. Bind I*. 4. utgave, Universitetsforlaget 2011.

Bøhn

Bøhn, Anders, *Domstolloven. Lovkommentar*, (digital versjon på juridika.no) à jour per 1. juli 2023.

Fredriksen (2009)

Fredriksen, Steinar. *Innføring i straffeprosess*, 2. utgave, Gyldendal 2009.

Høgberg og Sunde (2019)

Høgberg, Alf Petter (red.) og Jørn Øyrehagen Sunde (red.), *Juridisk metode og tenkemåte*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2019.

Keiserud mfl. (2020)

Keiserud, Erik, Knut Erik Sæther, Morten Holmboe, Hans-Petter Jahre, Magnus Matningsdal og Jarle Golten Smørdal, *Straffeprosessloven. lovkommentar. Bind II*, 5. utgave, Universitetsforlaget 2020.

Keiserud mfl. (2023)

Keiserud, Erik, Knut Erik Sæther, Morten Holmboe, Hans-Petter Jahre, Magnus Matningsdal og Jarle Golten Smørdal, *Straffeprosessloven. Lovkommentar, Bind I*, 5. utgave, (digital versjon på juridika.no) à

jour per 1. juli 2023.

Kjelby (2015)

Kjelby, Gert Johan, «Bevisrettens grunnprinsipper og hovedregler i straffesaker», i Ragna Aarli, Mary-Ann Hedlund, Sverre Erik jebens (red.), *Bevis i straffesaker utvalgte emner*, 1. utg., Gyldendal 2015.

Matningsdal (2008)

Matningsdal, Magnus, *Siktedes rett til å eksaminere vitner*, Fagbokforlaget 2008.

Torgersen (2009)

Torgersen, Runar, *Ulovlig beviserverv og bevisforbud i straffesaker*, 1. utgave, Calax forlag 2009, publisert ved Karnov forlag.

Øyen (2021)

Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 2. utg., Fagbokforlaget 2019.

Øyen (2022)

Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 3. utg., Fagbokforlaget 2022.

Artikler i tidsskrifter

Jahre (2016)

Jahre, Hans Petter «Bevisavskjæring – Begrensninger i opplesningsadgangen når det er prosessuelle feil ved en tidligere avgitt forklaring», *Tidsskrift for strafferett vol. 16 utg. 2*, 2016 s. 131-160.

Matningsdal (2013)

Matningsdal, Magnus «Kontradiksjon i sivile saker og straffesaker», *Jussens Venner vol. 48 nr. 1-2*, 2013, s. 1-115.

- Matningsdal (2017) Matningsdal, Magnus
«Straffeprosesslovforslaget – et kritisk blikk», *Tidsskrift for strafferett vol. 17 utg 4.*, 2017, s. 279-296.
- Stridbeck og Schea (2013) Stridbeck Ulf og Trond Eirik Schea,
«Reformbehov i straffeprosessen», *Tidsskrift for strafferett vol. 13 utg. 4*, 2013, s. 442-443.
- Øyen (2021) Øyen, Ørnulf «Aktiv saksstyring ved forberedelse til og gjennomføring av hovedforhandlinger. – endringene i straffeprosessloven ved lov nr. 122/2021», *Lov og rett vol. 60 nr. 9*, 2021, s. 552-576.
- Aarli (2021) Aarli, Ragna, «Uavhengige og upartiske domstoler og dommere», *Jussens Venner vol. 56 nr. 4*, 2021, s. 193-239.

Elektroniske medier

- De Vibe (2022) Rikke De Vibe «Forklaringsutdrag – slutten på muntlige hoved- og ankeforhandlinger?», Advokatbladet, 01. november 2022
<https://www.advokatbladet.no/straffeprosess-loven/forklaringsutdrag-slutten-pa-muntlige-hoved-og-ankeforhandlinger/185856>,
(lastet ned 8. september 2023).
- Domstol.no Norges domstoler, «Aktørportalen for meddommere», u.å.,
<https://www.domstol.no/no/aktorportalen/ak>

- [torportalen-for-meddommere/](#) (lastet ned 21. november 2023).
- Elden (2018) John Christian Elden, Offentlig merknad til Rt. 2011 s. 1025, lovdata.no/pro, 30. august 2018 (lastet ned 21. november 2023)
- Gisle (2022), «utdrag – jus» Jon Gisle «Utdrag – jus», Store Norske Leksikon, 21. juli 2022, [https://snl.no/utdrag - jus](https://snl.no/utdrag_-_jus) (lastet ned 1. desember 2023).
- Heiberg sine uttalelser i Svendsen (2023) Bernt Heiberg sine uttalelser i Tinius Svendsen, «Advokat-spesialisten – Straffeprosessloven trenger en total overhaling», Advokatbladet, 20. mars 2023, <https://www.advokatbladet.no/advokat-spesialisten-elden-strafferett/straffeprosessloven-trenger-en-total-overhaling/192340> (lastet ned 8. september 2023).
- Justisdepartementets uttalelser i Kolsrud (2020) Justisdepartementets uttalelser i Kjetil Kolsrud, «Arbeidet med ny straffeprosesslov er lagt på vent», Rett 24, 11. mars 2020, <https://rett24.no/articles/arbeidet-med-ny-straffeprosesslov-er-lagt-pa-vent>, (lastet ned 02. oktober 2023).
- Kolsrud (2023) Kjetil Kolsrud, «Snart får alle meddommere tilgang til aktørportalen – men de må ha med egen skjerm», Rett24, 3. februar 2023, <https://rett24.no/articles/snart-far-alle-meddommere-tilgang-til-aktorportalen-->

[men-de-ma-ha-med-egen-skjerm](#) , (lastet ned 9. november 2023).

Staff sine uttalelser i Schmidt (2022)

Trygve Staff sine uttalelser i Nina Schmidt «Tordner mot at retten får innsyn i politidokumenter: - Lovendringen har en skremmende slagside mot rettssikkerheten til den siktede», Advokatbladet, 29. mai 2022,

<https://www.advokatbladet.no/representantskapet-straffeprosess/tordner-mot-at-retten-far-innsyn-i-politidokumenter-lovendringen-har-en-skremmende-slagside-mot-rettssikkerheten-til-den-siktede/179006>

(lastet ned 8. september 2023).